

محسن

د قرآني زده کړې او پوهنې لړۍ

۱۱۱

# محسن تفسير

له قرآنه يو څرک

Ketabton.com  
۱۱۱-د «مسند» سورت

ژباړه او څېړنه :

احمد حسين «عنایت»

بسم الله الرحمن الرحيم

د لوراند او لورين الله په نامه

سورة المسد

د مسد سورة (۱۱۱)

د مسد سورت تشریح

ژباړه او څېړنه:

احمد حسين عنايت

**سريزه:** د «مسد» سورت مكي دى (۵) آيتونه يوه ركوع لري، په تلاوت كې (۱۱۱) په نزول كې (۶) سورت دى د «فاتحي» له سورة څخه وروسته نازل شوى دى. ددې سورة نوم «مسد» د هغه له پاياني آيت د پاى له كېمې څخه اخېستل شوى دى، سربېره پر دې نور نومونه هم ورته ذكر شوي دي لكه «تبت» د سورت د لومړي آيت لومړۍ كلمه، او همدا راز بل نوم يې «لهب» د دريم آيت له وروستۍ كلمې څخه دى. ددې سورت په مكي والي كې د مفسرينو تر منځ هيڅ اختلاف نشته، خو البته په دې كې چې د مكې دور په كوم پړاو كې نازل شوى دى ټول مفسرين يوه خوله نه دي، او په دې توگه ستونزمن برېښي چې په سمه توگه وټاكل شي چې دا سورت د مكې دور په كوم مهال كې نازل شوى دى - البته د حضرت رسول اكرم او د هغه د بلنې پر خلاف چې ابولهب كوم دريځ او چلن درلود ددې په نظر كې نيولو سره دا اټكل كېدى شي چې ددې سورت نزول په هاغه زمانه كې شوى وو كوم مهال چې، هغه د رسول الله په دښمنۍ كې له بريده تېر شوى وو، او د هغه چلن او كړنې د اسلام په لار كې ستر خنډ جوړېده. حتا تر دې چې د هغه په توسه قريشو د حضرت رسول اكرم او د هغه له كورنۍ سره مقاطعه وكړه، او قريشو هغوى په شعب ابى طالب كې ايسار او محصور كړي ول او د پيغمبر له كورنۍ څخه يوازې ابولهب داسې يو شخص وو چې د خپلې كورنۍ له وگړو سره يې پرېكون كړې وو او د پيغمبر له دښمنانو سره يې ملتېا كړې وه - ابولهب د حضرت رسول اكرم تره وو، او د وراره په ژبه د كاكا څرگنده غندنه تر هاغه مهاله مناسبه او شونې نه شوه تر څو چې د تره له بريده تېرې زياتۍ په څرگنده توگه رامنځته نه شوې.

## له مخکیني سوره سره اړیکه او د سوره د منځپانگې چورلیخ:

د قرآن کریم د تلاوت په ترتیب کې د **مسد** [تبت] له سورت څخه مخکینی سوره، د **نصر** سوره دی چې له دې مخکې مو ورته په مفصله توګه نغوته کړې ده؛ چې د **نصر** او **تبت** دوه سورتونه، دوه اپوټه، متضادي او بېلې پایلې او انجامونه څرګندوي؛ یو له رنج، کړاو، سختۍ، نښتېڅنې او شکنجې سره پیل کېږي خو د ازمېښتونو په کوره کې له پخېدو، او فتنو څخه له تېرېدو وروسته په پای کې الهي نصرت، فتحې او بریا ته رسېږي، او بل؛ سره له دې چې د قدرت، ځواک، ثروت او شتمنیو پر ملاتړ یون کوي، خو له ډېر ظلم او زیاتې اورلګونې وروسته، په پای کې کوم ځای ته نه رسېږي، او برلاسی یې قطع او پرې کېږي. دا همدا د حق او باطل دوه لارې دي چې د آخرت د لارې لارویان، د تګلارې او لارلیک په انتخاب او غوراوي کې په سرگردانۍ، ځلېلاندۍ، هک پک والي او حیرانتیا اخته کوي. پیغمبر او له هغه سره ملګرو مؤمنینو د حق په لار کې پل کېښود او له خطرې ډکې ستونزې یې د کسانو او هملاړو له لېوالتیا سره سره، او همدا راز د ځواکونو د خوارۍ له شتون سره پر ځان واخېستلې او په مېړانه یې وګاللې. تر دې چې د هغوی د وړتیاو او قابلیتونو په ظرف او ځمکه کې د الهي نصرت د رسېدلو شرایط برابر شول او د هاغو سببونو او لاملونو په توسه چې خدای تعالی د خپل حکیمانه مشیت پر بنا په عالم کې ځای پر ځای کړي دي، هغوی یې بریالیتوب ته ورسول. د ایمان لار، سره له دې چې په پیل کې د کافرانو د اغزو او خنډونو په توسه تړلې او محدوده وه، خو په تدریج ورو ورو همواره او ټولو ته پرانېستل کېږي. او «دین الله» ته د لیوالو او عقیدتمندانو پوځ پوځ او ډلو ډلو ته یې په خپل ځان کې ځای ورکړ [وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا].

په مقابل لور کې، باطله لار چې د خپلو جذبونکو او راکښونکو ښکلاو، رنگارنگیو او ظواهرو سره یې لارویانو ته د سوکالۍ، هوساینې او غوړېدا زېږی ورکاوه، په پای کې لاربندي او پرېکون ته ورسېدله او خپل مسافر او لارویان یې د ځلېلاندۍ، لالھاندۍ، لارورکۍ په دښته او بیابان کې سراب او نهیلی ته یوازې پرېښوول. که لومړۍ لار نصرت، فتحې او سوبې ته رسېږي، دا لار د مال او شتمنیو له توبنې سره سره، هیبتناک، ویروونکي، غرغډه، شعله ور او لمبو والا اور ته رسېږي. [مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ. سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ].

هغه کلیمې چې په دې وروستیو څو سورتونو کې پرله پسې د انسانانو د چلن د دوه ګونیتوب په ستاینه کې کارول شوې دي کټ مټ د دغو دوو لارو د متضادو ځانګړنو بیانوونکي دي. د باطلې لارې د لارویانو هڅې لکه څنګه چې د فیل په سورت کې بیان شوي، له لالھاندۍ، سرگردانۍ او ځلېلاندۍ پرته کوم ځای ته نه رسېږي او لار ترې ورکوي [أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ] او کوم تولید، غځېدنه او پرمختګ به ونلري. دا داسې یو حقیقت دی چې د «ابتر» [پرې والي] له کلیمې سره د کوثر په سورت کې تر ټینګار لاندې نېول شوی دی [إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ]. او په دې سورت کې د «تبت» [پرې دي وي] له کلیمې سره چې د اورلګاندو ځواکونو [لاسونو] پر خلاف یو شعار دی، بیان شوی دی [تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ]. انسان په دې «بندي کوڅې»، پای تړلې او پرې شوې لار کې له زیان او خسران او نهیلیو پرته بل څه نه رسېږي [وَالْعَصْرِ. إِنَّ الْإِنْسَانَ لِفِي خُسْرٍ].

خو هغه کلیمې چې د حق لارې د ځانګړنو په ستاینه کې کارول شوي دي په بشپړه توګه له پوځۍ او بې حاصلۍ [تضلیل] او سراب او لاربندي او پرېوالي [ابتر - تبت] سره توپیر لري، د حق لارې د ستاینې په لړ کې له «کوثر» او «ماعون» سره مخامخ کېږو، چې هر دواړه د زیاتوالي، ډکوالي او ځوښانوالي

مفهوم لري. ددې لارې لارويان له الله او خلکو سره په تلپاتې تړون کې د لارې او سفر ستونزې زغمي او په پرله پسې توګه د الهي فیض له لایزالې سرچینې څخه ځواک اخلي [فَصَلَ رَبَّكَ وَأَنْحَرْ]. دا هاغه لار ده چې هر څومره پرې مخکې ځو د باطلې لارې د تنګۍ او پایتړلتوب پر ځای، د حق د لارې پراختیا او ډېرښت او د الهي رحمت بې بریدو افقونو ته نژدې کېږو. دا یوه د الهي قرب او نژدېوالي لار ده او هغه بله د جهنم د ژوروالي لور ته یوه لار ده.

د سورت متن او د لغتونو ترجمه:

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| تَبَّتْ = غوڅ دې وي، نابود دې وي، نشته دې وي، لنډ دې وي - يَدًا = دواړه لاسونه - تَبَّ = هلاک دې وي، نشته کېږي، تباه شو - مَا أَغْنَىٰ = نااړمن يې نکر، ګټه يې ونرسوله، - مَا كَسَبَ = هاغه څه چې يې لاسته راوړي، هاغه څه چې يې ګټلي - سَيَصْلَىٰ = ډېر ژر به وصل شي، ډېر ژر به داخل شي - ذَاتَ لَهَبٍ = شعله ور، لمبې والا، غرغډې والا - حَمَالَةً = اوچتوونکې، ډېره بارکښه، لېږدوونکې - الْخَطَبِ = خس او خاشاک، د سوخت لږګي، سوځند توکي - جِيدٍ = غاړه، د ټټر پاسنۍ برخه - حَبْلٌ = رسی، پړۍ - مَسَدٍ = د کجورو پاډې او رښکې، د کجورو پټ، تاو شوی مزی، غښتل شوي تارونه - | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ<br>تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ<br>وَتَبَّ ﴿١﴾ مَا أَغْنَىٰ<br>عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ<br>﴿٢﴾ سَيَصْلَىٰ نَارًا<br>ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾<br>وَأَمْرَأَتُهُ حَمَالَةٌ الْخَطَبِ<br>﴿٤﴾ فِي جِيدِهَا<br>حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ﴿٥﴾ |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ  
تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾

د ابولهېب دواړه لاسونه <sup>(۱)</sup> [د هغه د ظلم او اور لګونې ځواکونه] لنډ شول، <sup>(۲)</sup> او [په

رښتیا چې] هلاک شو [= ناکام شو او موخې ته ونرسېد]

مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾

شتمنۍ او هاغه څه چې يې [له وسې او ځواکه] زېرمه کړي ول، هغه يې غني [او

نااړمن] نکر [عذاب يې له هغه لېږي نکر] [= د هغه د کړنو پر پايلو يې له اخته کېدو

مخنبوی ونکر].

سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾

ډېر ژر به د غرغډه لمبو والا<sup>(۳)</sup> اور کې ننوځي.<sup>(۴)</sup>

وَأَمْرَاتُهُ حَمَّالَةَ الْخَطَبِ ﴿٤﴾

او د هغه ښځه د اورلگیتو خڅلو خسبه ده<sup>(۵)</sup>

فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّنْ مَّسَدٍ ﴿٥﴾

په غاړه [په تېر]<sup>(۶)</sup> کې به يې [د کجورو له پاډو] د غښتل شوو تارونو رسی وي.<sup>(۷)</sup>

|                    |                  |                 |            |                                  |               |                  |
|--------------------|------------------|-----------------|------------|----------------------------------|---------------|------------------|
| تَبَّتْ            | يَدَا            | أَبْيَ لَهَبٍ   | وَتَبَّ    | مَا أَغْنَىٰ                     | عَنْهُ        | مَالُهُ          |
| مات شول [لنډ شول]  | دواړه لاسونه     | د ابو لهب       | او هلاک شو | غني [ناارمن] نکر                 | له هغه        | مال د هغه        |
| وَمَا              | كَسَبَ           | سَيَصْلَىٰ      | نَارًا     | ذَاتَ لَهَبٍ                     | وَأَمْرَاتُهُ | حَمَّالَةَ       |
| او هغه څه          | لاسته راوړي      | ډېر ژر به ننوځي | اور        | غرغډه لمبو والا                  | او ښځه د هغه  | خسبه [لېږدوونکي] |
| الْخَطْبِ          | فِي جِيدِهَا     | حَبْلٌ          | مِّنْ      | مَّسَدٍ                          |               |                  |
| خڅلې [خس او خاشاک] | د هغه په غاړه کې | رسی             | له         | [کجورو د پاډو له] تاو شوو تارونو |               |                  |

## د سورت د مفرداتو لنډه تشریح:

۱- «يَدَا» ثنیه ده یعنې دوه لاسونه، او د اسلام د پیغمبر<sup>(ص)</sup> او د هغه د رسالت پر خلاف د ابولهب ټولو شیطنت وزمو هڅو او پارونو ته نغوته کوي. څرنگه چې د یو انسان نیتونه، موخې او مقصدونه د لاس په توسه د عمل او کړنو بڼه نیسي، «ید» [لاس] د ځواک او قدرت د اعمال او پلي کولو نښه ده.

۲- «تَبَّتْ» د «تَبَّ» له رېښې مجازي مؤنث ماضي فعل دی [زیان یې وکړ]، چې پر ناکامۍ او تاوان دلالت کوي. په قرآن کریم کې دوه ځلې نور هم ددې فعل له مشتقاتو راغلي دي چې هر دواړه موردونه، تر نظر لاندې موخې ته له رسېدو مخکې د ماتې او ناکامۍ مفهوم لري او د فرعون د نښې او نیرنگونو له سستوالي او خامۍ حکایت کوي: «...وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ» [غافر ۳۷: ۴۰]، «...وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ» [هود ۱۰۱: ۱۱۱].

د قرآن ډېریو مفسرینو او ژباړونکو د «تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ» په بیانولو کې د ښېرا، غندنې او نفرین شعاري مفهوم کارولی دی، که څه هم د «تَبَّتْ» د کلیمې په رېښه یې معنا کې، یو ډول قطع کېدل او غوڅېدل شتون لري، خو دا ډول معنا د زیان لېدلو او موخې

ته له رسېدو څخه د لاس لنډېدو له لوازمو څخه ده او لېرې بريښي چې متعال خدای د پيغمبر<sup>(ص)</sup> له دښمنانو د يو دښمن پر ضد د غندنې او نفري وژه شعار ورکړی وي.

۳- «لَهَبٍ» د اور لمبې او د لمر سوځنده شعلو، ځلاندو او وړانگو ته ويل کېږي، لکه څنگه چې د دروغ انگېرونکو د دوزخي سپوږي په ستاينه کې راغلي دي: «... لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ» [مرسلات ۳۱ (۷۷:۳۱)] [نه د سپوږي خاصيتونه لري او نه د لمر له سوځنده ځلاندو څخه مخنيوی کوي]. **ابی لهب** هم نه خیر او ښېگڼه درلوده، او نه يې څوک له اورسوځولو څخه په امان کې وو. چې د هغه د دوزخي اور د لهبتوب ذات، د هغه په ذات او ضمير کې دننه والي ته نغوته لري، نه دا چې له بيرونه پر هغه ورتپل شوی وي. دې ته ورته چې په قرآن کې يې فرمايلي: د خدای د بل شوی اور حطمه ده چې پرله پسې له زړونو څرک وهي. «نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَّةُ الَّتِي تَطْلُعُ عَلَى الْأَفْنَدَةِ.» [همزه ۶ (۱۰۴:۶) او ۷].

۴- «سَيَصْلَى» د «صَلَّى» له ريښې، د اور د لمبو په منځ کې ځای نېول دي. لکه څنگه چې موسی<sup>(ع)</sup> په هاغه سړې او تياره ژمنۍ شپې کې خپل کهول ته وويل: تم شی، ما ته وړاندې يو څه اور بريښي، ښايي د هغه په رڼا کې کوم خبر واخلم يا يو څه له اوره تاسو ته راوړم چې پرې تاوده شی «... قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ» [قصص ۲۹ (۲۸:۲۹) او نمل ۷ (۲۷:۷)]، خود سلامتۍ له دې اوره تودېدل چرته، او د دوزخ د اور په تاو کې ځای نېول او سوځېدل چرته؟! د دروغ انگېرونکو سوځند اورتوب، د هغوی د کړنو د وړانگو، سور اوروالی څرگندوي: «إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ» [صافات ۱۶۳ (۳۷:۱۶۳)] او «...إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ» [ص ۵۹ (۳۸:۵۹)].

۵- «حَطَبٍ» اغزي، خڅلې، پیلوڅه او خس او خاشاک ته ويل کېږي چې د اور د بلولو لپاره راټولېږي. دا ويي يو ځل بل هم په قرآن کې راغلي ده: «وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا» [جن ۱۵ (۷۲:۱۵)]. د عدالت غليمان او دښمنان [د عدالت ملو پر خلاف چې د جنت بناکوونکي دي] د جهنم لپاره اغزي، خڅلې او خس او خاشاک راټولوي [خپله انرژي د اور په بلولو کې لگوي]. د مبالغې په توګه د «حمالة» ذکر کېدل د فتنې اچونې پر شدت دلالت کوي. له دې سره مل چڼلي او د نورو تر منځ انگل او غوغا ته «حمالة الحطب» وايي، په دې بڼه کې د «ابی لهب» د مېرمن [د ابوسفیان خور چې د



پیغمبر<sup>(ص)</sup> لومړی درجه دښمنه وه [نقش، د بني هاشم او بني امیه تر منځ په جاسوسۍ او د شر اچولو په واسطه کېدو کې، ډېر ښه روښانه کېږي].

۶ - «جید» د ښځو د ټټر پورتنۍ برخې ته چې له غاړې سره نښتې ده، ویل کېږي چې غاړکۍ پرې ځای نیسي. د شهیدانو د سرلاري خبره ده چې وایي: «حُطَّ الْمَوْتُ عَلَى وُلْدِ آدَمَ مَخَطَّ الْقِلَادَةِ عَلَى جَدِ الْفَتَاهِ» [د حق په لاره کې] د آدم بچو ته مرگ لکه د پیغلو پر غاړو د غاړکیو په څېر ښکلی او گانلی دی. په عربي ژبه کې نورې کلیمې هم لکه رَقَبَه او عُنُق شتون لري چې د غاړې لپاره نور ویونه او مفهومونه دي [لاندې ذکر شوو آیتونه ته دې رجوع وشي: بلد ۱۳ (۹۰:۱۳)، نساء ۹۲ (۴:۹۲)، اسراء ۱۳ (۱۷:۱۳) او ۲۹ (۱۷:۲۹)].

دا تمثیل او تشبیه د یوې داسې ښځې مسخ شوی انځور څرگندوي چې د مرواریدو د غاړکۍ پر ځای یې، د خسو او خټلو د لېږدولو لپاره پېر پری پر غاړه اچولی دی! که لومړنۍ د فطري ښکلا ښه ده، دویمې د بارکشی او د نفس د اسارت ښه ده.

۷ - «مَسَد» چې د دې سوره له نومونو څخه یو نوم دی او ښایي ډېر مشهور نوم له ټولو همدا دی، د هاغو رښتو او تارونو پر غښتل کېدو، تاوېدلو او اوږدل کېدلو دلالت کوي چې د وړیو او پښې د تارونو او رښتو په اوږدون او جوړښت کې [د سپڼسیو تاوولو او نساجۍ په صنعت کې] او هم د څرمنې او د کجورو د پاډو د رښتو او تارونو په اوږدون او جوړښت کې څرگند دي.

د انسانانو لاسته راوړنې هم د ژوند په اوږدو کې په تدریج اوږدل کېږي او یو پر بل اېښوول کېږي او مجازاً د هغه د سرلیک د غاړې چوپړوال او اړوند گرځي: «وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ ...» [اسراء ۱۳ (۱۷:۱۳)]. آیا په «فِي جِدِّهَا حَبْلٌ مِّنْ مَّسَدٍ» کې د ابولهب د ماندینې هاغه سرلیک نه لیدل کېږي، چې پخپله یې جوړ کړی؟

## د مسد سورت له لومړي تر پنځم [۱ - ۵] آیتونو بشپړه تشریح:

د «مسد» سوره په پیل کې د «ابولهب» له نوم سره، چې ډېر مشهور نوم دی مخامخ کېږو. دې موضوع ته مو له دې لامله نغوته وکړه چې خلک ددې سوره په اړه، په ځانگړې توګه په دې وروستیو کې ډېرې څرگندونې کوي چې دا پخپله په ډاګه کوي چې د «مسد» سوره له مطرحو او مشهورو قرآني سورتونو



څخه دی. په هر حال، بېخايه به نه وي چې ددې سوره په منځپانگې او په دې نوم کې چې د سوره په پيل کې راغلی دی لږ تم شو او ډېره پاملرنه ورته وکړو.

تاسو به ډېر ځله په تلویزیونونو او په نورو رسنیو کې تبصرې اورېدلي وي چې یو شمېر وگړي د قرآن په ډېریو سورتونو ملنډې وهي، په ځانگړې توگه ددې سورت په اړه چې وايي: د مسلمانانو خدای شعار ورکړی دی «د ابولهب لاسونه دې پرې وي». او دا چې ولې هاغه څوک چې ایمان یې نه دی راوړی وغندل شي، لعنت او نفرین شي او لاس یې پرې او غوڅ وغوښتل شي او هغه هم د خدای تعالی له لورې. نو دا څرگندوي چې د مسلمانانو کتاب ستخ، سخت او له تاوتریخوالي ډک کتاب دی دا څنگه خدای دی چې فرمان یې ورکړی چې د هغه انسان لاس دې پرې کړل شي، چې بس ایمان یې نه دی راوړی.

زموږ یو دوست او ملگری ښاغلی «نکته دان» چې تکړه قرآن پیژندونکی دی نقل کوي چې یو ځلې د یو شمېر افغانانو له لورې د هغوی مجلس ته وروبلل شو هغوی غوښتل چې د بحث په بهیر کې پر اسلام او قرآن د اعتراض په پایله کې نوموړی ملامته کړي، د مجلس له پیل کېدو سره سم یې پر قرآن اعتراضونه پیل کړل چې په الهي کلام کې دا څنگه کېدی شي د یو انسان پر ضد چې هغه هم د پیغمبر خپل سکنی تره دی دا ډول د لاسونو د غوڅېدو شعار ورکړل شي، نوموړي هغوی ته په خطاب کې وویل: دا چې تاسو په قرآن نه پوهېږئ، دا ستاسو خپله گناه ده او که نه، لومړی دا چې **ابي لهب** د پیغمبر د تره نوم نه بلکې لقب یې دی، د هغه خپل نوم **عبدالعزی** وو دا لقب یې ورته له دې لامله ورکړی وو چې هغه ډېر اورلگاندی وو او تل به یې د مخالفت او جگړې اور ته لمن ته وهله. او بله دا چې د **لهب** معنا د اور لمبه یا شعله ده، په قرآن کې د هغه د نوم پر ځای د هغه لقب ته نغوته کول دا رسوي چې هغه ته په اشارې کولو سره یې د زمانې او د راتلونکو زمانو ټولو هاغو کسانو ته چې اور بلوي او د مخالفتونو او جگړو اور ته لمن وهي، او په مجازي توگه یې ټول هاغه کسان

رانغاړلي دي چې د تاريخ په اوږدو کې په يوه بڼه نه يوه بڼه يې د اور له لمبې يا شعلې سره اړيکه وي، او د خير پر خای تل د جگړې او مخالفت اور ته لمن وهي. د اور لمبې او شعلې د هغه د وجود له دننه هرې خوا ته خپرېږي او تل شر زېږوي، قرآن وايي دداسې وگړو لاسونه به لنډ او غوڅ وي او کومې پايلې ته به ونرسېږي، او په پای کې به ناکام او نهيلي وي. نوموړی وايي؛ چون ددوی اړيکه د افغانستان د چپيانو له هاغې ډلې سره وه، چې له نوم سره يې شعله مل وه. ددې خبرې په اوږدو سره هغوی سرتيتي، خجل او غلي شول. په دې ترتيب له هاغه مجلس څخه چې هغوی کومې موخې او پايلې ته په تمه ول، نيمگړې شوه او مجلس د هغوی د موخو او هيلو پر خلاف پای ته ورسېد.

ددوی ستونزه له قرآن سره په مخامخ کېدو او مطالعه کې هم بېسوادي ده، او هم بدنيتي. د «آل عمران» په سورة کې يې دې ډول انسانانو ته نغوته کړې ده، او راغلي دي چې؛ ددې کتاب آيتونه پر دوو برخو محکاماتو او متشابهاتو ویشل شوي دي: «فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ» خو هغوی چې په زړه کې يې کوږوالی او بېلارېتوب دی «فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ» [آل عمران ۷ (۳:۷)] هاغه څه چې ورته او متشابه دي پلټي، هغوی فتني پسې دي؛ او په حقيقت پسې نه دي. دا راز کسان يوازې په پلمو پسې گرځي او يوه بهانه پيدا کوي، او په همدې بڼه مطلبونه مخکې او وروسته کوي او يو لړ ظواهر ترې را اخلي، هغه هم د خپلې پوهې او درک او د خپل ځان لپاره د توجيهاتو تر بريده.

خو دويم لېد؛ د لومړي پر خلاف دی [چې لومړي ليد د بدنيت له مخې يو لړ مسئلې مطرح کوي او اسلامي شخصيتونو ته يې بنکنځلې او ځورلې کولې]، په دوهم ليد کې چې زموږ ځېنې ډېر ښاغلي او مسلمان انديال او پوهان هم دي چې خپل ځانگړي نظريات نه يوازې ددې سورت په اړه، بلکې د ټول قرآن په اړه لري. ددوی د ليد پر بنسټ، چې معتقد دي قرآن د پيغمبر خبره ده او پيغمبر د قرآن راوړونکی نه بلکې د قرآن پنځگر دی، دوی وايي طبيعي ده د هاغه

حضرت له حال سره متناسب، کله چې مسرور او خوښ وو، د قرآن مطالب يې انډول، موزونتر، روان او فصیح بيان کړي دي او کله چې سترې او خواشینی وو، آيتونه په ټيټه سطحه بيان شوي دي. لکه د شاعرانو او ليکوالانو په څېر چې د هغوی فکري توليدونه د هغوی د ژوند د روحي وضعيتونو او حالتونو تابع دي. او له هغې ډلې يې همدې سورة ته نغوته کړې چې ددوی په نظر کې اصلا له نورو سورتونو سره انډولتيا او برابروالی نلري او حتا د پيغمبر خپلې ډېرې خبرې او کلېمې له دې سورة څخه ډېرې اوچتې او فصیحې دي. نو له همدې لامله دا ډول نتيجه اخېستنې څرگندوي چې بايد په دې سورت کې ډېره ژوره ځيرنه او څېړنه شي.

زموږ له نظره، ددې خبرې اصل چې ځېنو سورتونو ته په لومړيتوب قايل شو او د هغوی تر منځ يو ډول تبعيض وگڼو منطقي نه دی.

سدمم لکه ددې په څېر چې وغواړو د خپل بدن غړو ته يو پر بل لومړيتوب قايل شو، او مثلاً چې ووايو ماغزه له نورو غړو څخه ډېر بهتر دي، يا سترگې د پښو له نوکانو ډېرې غوره دي او نوکان هيڅ په درد نه لگي. دا مسئله سړي ته هاغه ټوکه را په زړه کوي. چې وايي:

د بدن غړو او اجزاؤ يو تر بله بحث کاوه او هر يوه غوښتل خپل ځان پر نورو غوره څرگند کړی، تر دې چې نوبت هاغه غړي ته رسېږي چې البته د نوم اخېستل يې له نزاکته لېرې دی او د ذکر وړ نه دی. په هر حال غوښتل يې ووايي؛ د بدن هر غړی پخپله خپل ځانگړی اهميت لري، او د ټوکې په توگه ددې مطرح کول ددې لپاره وو چې دا مفهوم څرگند کړي چې که د بدن ځېنې غړي کار ونکړي نور غړي هم له کاره لوبېږي.

مقصد دا چې د انسان وړه گوته يا کوم غاښ که خوږ شي، ټول بدن يې له کړاو سره مخامخ کېږي او له هغه سره هيڅ غړی نشي کولی خپل کار په سمه توگه سر ته ورسوي. نو، دا ټول غړي يوه ټولگه ده چې يو تر بله کار کوي او يو له بل

سره همغږي دي او نه شي کېدی ووايو چې کوم يو يې غوره دی او موږ ته يې ارزښت او اهميت تر نورو ډېر دی. ټول ارزښتناک او گټور دي. ددې ټولگي له غږو هر يو يې پر خپل ځای گومارل شوی او اړين دی.

اوس په دې سورة کې هم کېدی شي چې موږ ورته له عرفاني لیده وگورو او ووايو، چې ښه، ددې سورة د غندنې اړخ عرفاني جنبه نه لري، يا که ادیبانه لید ولرو او ووايو چې د وينا د ښکلا او روانۍ له مخې د کلام الله نورو آيتونو ته نه رسېږي، يا د مبارزې او انقلاب او جهاد اهل اوسو او ووايو دا سورة له دې اړخه بې ارزښته دی، يا که علمي او پوهنيز لید ولرو او له دې لید سره دې سورة ته وگورو؛ خو په هر حال هر يو له دوی، له خپل ځانگړي لیده اعتبار لري، په داسې حال کې چې دا سورة بايد له خپل اړخ او د هاغو مسئلو له گوډه چې مطرح کړې يې دي ولیدل شي، او تر څېړنې لاندې ونېول شي.

دا سورة د **ابولهب** او د هغه دښځې په اړه دی. چې دا دواړه ښځه او مېړه په فوق العاده توگه شقیان ول؛ داسې ښځه او مېړه، چې مېړه يې له بني هاشم وو او ښځه له بني امیه. ابولهب د هاغه چا لقب دی چې اصلي نوم يې «عبدالْعُزَّى» دی. لکه د پیغمبر<sup>(ص)</sup> د پلار نوم چې «عبدالله» دی، يعنې د الله بنده، «عبدالْعُزَّى» هم يعنې د عُزَّى بنده. چې عُزَّى د قریشو د ستر بُت نوم وو.

قریشو درې ستر بُتان درلودل: لات او مناف او عُزَّى؛ سمدم لکه ربّ او الله او مَلِک، هغوی خپل درې ستر بُتان پر دې درې نومونو نومولي ول. دا عبدالْعُزَّى کوم پردی سړی هم نه وو، د پیغمبر خپل سکه تره وو. د پیغمبر<sup>(ص)</sup> د بعثت پر مهال له نهو ترونو څخه څلور يې ژوندي ول: عباس، حمزه، ابوطالب او يو يې هم همدا «عبدالْعُزَّى» وو، هغه سر بېره پر دې چې د پیغمبر تره وو د پیغمبر<sup>(ص)</sup> د دوو زومانو پلار هم وو؛ يعنې د پیغمبر<sup>(ص)</sup> د دوو لوڼو «رقیه» او «ام کلثوم» خُسر وو. «عبدالْعُزَّى» او پیغمبر<sup>(ص)</sup> تر دې بريده کورنۍ نژدې اړیکې درلودې. او «عبدالْعُزَّى» د بني هاشم له کورنۍ، د عبدالْمطلب له زامنو څخه وو. نو، وینو

چې د پیغمبر<sup>(ص)</sup> له قومه دی او ډېر نژدې خپلوان یې دی. له دې ټولو سره، دا سړی د پیغمبر<sup>(ص)</sup> له تر ټولو ډېرو کینه کېږي او سترو دښمنانو څخه وو. هغه څوک چې د پیغمبر تره او د هغه نژدې فامیل وو، له هغه سره په دښمنۍ کې یې هیڅ حد او برید نه پېژانده. دا سړی هاغو دوستانو ته ورته وو چې له شا خنجر وهي. هغه مهال چې پیغمبر<sup>(ص)</sup> او د هغه پلویان د ابی طالب په شعب کې، په فشار کې ول او بایکات شوي ول او هیڅ حق نه درلود له هغوی سره اړیکه ونیسي - چې تر شپږو میاشتو دې وضعې دوام درلود، یا د ځېنو په وینا تر دوه، درې کالو پورې، چې په تاریخ او سیرت کې یې پوره موده څرګنده نه ده - په هر حال په دې موده کې دوی په بشپړه توګه بېل او جلا شوي ول دا سړی پر هغوی د فشار له اصلي لاملونو څخه وو. له پیغمبر سره دښمني یې، د ټولو مشرکینو په نسبت زیاته وه.

خو نوم یې ولې «**ابولهب**» شو؟ «**لَهَب**» یعنې د اور لمبه. ځېنو ویلي چوڼ مخ یې تک سور او سپین وو، له ورايه به داسې ښکارېده چې پر مخ یې اور بل شوی وي، له دې لامله یې دا نوم پرې کېښود؛ او ځېنو نورو ویلي څرنگه چې ډېر اوربغړکی او اورلګاندي سړی وو او ډېر شیطنت یې درلود او ډېره اورلګونه یې کوله، دا نوم یې ورته ورکړی وو. په هر حال هر لامل چې وو، دا یو لقب دی چې خپل قوم یې ورته ورکړی وو.

قرآن همدا د «**ابولهب**» کلیمه چې ددې قول پر بنا د هغه کنیه وه، د هغه د نوم لپاره غوره کړې ده له دې څرګندونې سره چې دا، یو ملتهب یعنې اور لګاندي سړی دی، او ددې سړي له وجود څخه اور غرغډې او لمبې کوي.

اوس، دې سوره ته پاملرنه وکړئ چې خپله شخصاً ده ته د هغه پر نامه نه غواړي نغوته وکړي، بلکې د هغه د اورلګاندي صفت ته اشاره لري، د هغه پر دې ځانګړنې ټینګار شوی چې جګړې ته د سکروټو راوړونکي او اوربلوونکي دی،

یعنې پر هاغه صفت یې برید شوی دی چې د اسلام د پیغمبر او د هغه د دعوت په وړاندې یې له ځانه څرگند کړی، نه د هغه پر ذات.

د قرآن د پای په څلورو سورتونو کې، څلور ځله د «قُل» کلیمه ددې سورتونو په پیل کې کارول شوې ده، چې دې سورتونو ته «چهار قُل» یا څلور قُل وایي، چې هرومرو به مو اوریدلي وي. البته په قرآن کې پنځه سورتونه دي چې د قُل له کلیمې سره پیل کېږي [یو یې د قرآن (۷۲) یعنې د جن سورة دی «قُلْ أُوْحِي إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ...»] او دا څلور سورتونه چې د کتاب په پای کې ځای پر ځای شوي دي: قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ، قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ او قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ. دوه سورتونه «نصر» او «مسد» له دې څلورو سورتونو څخه تر یوه وروسته راغلي دي. یعنې د کافرون له سورة څخه وروسته یې، دا دوه سورتونه د پرانتز په توګه راوړي دي، چې لومړنی [د نصر سورة] د پیغمبر او مؤمنانو نهایی سرلیک څرګندوي او بیانوني چې په پای کې به نصرت او سوې ته ورسېږي او هغه مهال چې شرایط او چمتووالی، ظرفیت او وړتیا یې وموندله، د الله نصرت به پر هغوی راشي او خلک به پوځ پوځ او ډلې ډلې د الله دین ته وارد شي. نو، د «نصر» په سورة کې د مؤمنانو مثبت سرلیک څرګندوي، او زموږ تر بحث لاندې سورة کې، یعنې د «مسد» په سورة کې د هغوی د دښمنانو منفي سرلیک او بده پایله، څرګندوي.

د پیغمبر<sup>(ص)</sup> د نهضت اصلي دښمنان کوم کسان ول؟ څوک د پیغمبر کینه کښې دښمن دی؟ چې اورلګونه یې کوله. او کوم سرلیک د هغوی په انتظار کې دی؟ هغوی، د مؤمنانو برعکس، [چې په پایله کې به د مؤمنانو بری په برخه شي] لاسونه به یې غوڅ شي؛ پرې او جلا به شي، کار او اند به یې غځېدنه او پرله پسې توب ونمومي. «تَبَّتْ يَدَا...» یعنې وایي؛ د هغوی شاتنۍ او دنباله همدا له اوسه پرې ده. د پیغمبر<sup>(ص)</sup> او د اهل ایمان نهضت به پېرې او ثمر ته ورسېږي او خلک به ډلې ډلې، دې مکتب، هېلې او مرام ته وارد شي. لکه څنګه چې



همداسې وشول او د ټولې ټاپووزمې وگړي له دې اند او غورځنگ سره يو ځای شول. پايله يې بری دی او د مسلمانانو سوبه، په داسې حال کې چې له ابولهب څخه به، کوم نوم او اثر پاتې نشي. لکه څنگه چې پاتې نشو او په هلاکوونکي ناروغتيا ومړ، او هم موخه يې او هم دی پخپله او د هغه ټول آثار او شته له منځه ولاړل. نو، وينو چې دوه بهيره او دوه جبهې چې يوه د بلې پر وړاندې او ضد واقع دي، بيانوي. نو د هاغو څلورو سورتونو يا څلور قل په منځ کې يې، د دوو [مثبت او منفي] لارو د پايلې پر بيان پاملرنه کړې ده؛ مثبت يې چې له دې مخکې مو ولوست، [د «نصر» سورة]، او منفي يې چې همدا د «مسد» سورة دی، چې په لاندې ډول توضيح ورکوو:

### لنډ او پرې دي وي د اور بلوونکو لاسونه:

دا سورت د «**ابی لهب**» پر خلاف له شعار سره پيل کېږي، هر يو شعار پر يو ډول اراده او آهنگ دلالت کوي. چې خپله هيله او ارزو، په مثبت يا منفي لور کې، د يو لړ لنډو کلیمو په قالب کې بيانوي. د انسانانو اعتقادي يا سياسي هيلې او ارزوگانې دا ډول نه دي چې تل خارجي او عيني تحقق ومومي، د شعار ورکول، يوازې قلبي لېوالتيا او د هغوی د حرکت لوری څرگندوي. خو هاغه څه چې الله تعالی د شعار په بڼه مطرح کوي قطعي او مسلم دی او د هغه د مشیت ثابت لوری څرگندوي. او که نه، خدای تعالی خو له قلبي اغېزو او نفساني انفعالاتو پاک دی، چې د يو بنده پر خلاف شعار ورکړي.

البته په قرآن کې دوه ځلې د «**قاتلهم الله آتی یؤفکون**» مفهوم کارول شوی دی، [توبه ۳۰ (۹:۳۰) او منافقون ۴ (۶۳:۴)] چې ژباړونکو د «**قاتلهم الله**» جمله په «خدای دې دوی ووژني، يا خدای دې دوی هلاک کړي» ژباړلې ده، په داسې حال کې چې کوم خدای چې د موجوداتو ژوند او مرگ د هغه په لاس کې دی که وغواړې څوک ووژني نو شعار ته کومه اړتيا نلري. ددې کلیمې اصل د جنگ په مفهوم هم کارول شوی دی، چې مطلب يې د دښمن د حرکت ودرول او بې



اثره کول دي. لکه څنگه چې په عربي ژبه کې د شرابو د تريخوالي او تېزوالي نیولو او پخولو ته هم «قتل الخمر» وايي. د «تَبَّتْ» معنا «پرې او لنډې وي» هم له «قاتلهم الله» سره ډېره نژدې ده او هر دواړه د کافرانو د اور لگونې د اغېزو د ودرولو او خنثی کولو لپاره يوه غوښتنه، مشیت او اراده څرگندوي.

پر دې ترتيب هغه معنا چې ښايي د «تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ» له آية څخه استنباط شي، د ابي لهب د ښي او کيڼ لاس له پرې کېدو څخه ډېره پراخه او وسيع ده. الهي مشیت داسې حکم کړی دی چې د «ابي لهب لاندو» توان او هڅه او قدرت، قوت او ځواک دې غوڅ او منقطع وي او په پای کې دې د هغوی د تجاوز او تيري لاسونه د خدای له بندگانو څخه لنډ شي. که څه هم دا څو ورځې تېرې، ظلم او ستم کوي، خو دا د هاغې مودې او محدود مهلت له لامله دی، چې خدای تعالی د انسانانو د ابتلاء او ازموینې لپاره له واک او اختیار سره هغوی ته ښلي او گومارلی دی. سره له دې چې هغوی ته د عمل ډگر او د امتحان مهلت ورکوي خو د الله طرحه او تدبیر [کید] استوار، ټيکاو او ټينگ دی. «وَأَمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ» [اعراف ۱۸۳ (۷:۱۸۳)] چې په پای کې به هيڅوک ونشې کولی د هغه د عدالت له منگولو وتښتي. او په پایله کې به هرومرو د ناسمې لارې تلونکي له سراب او بندیز سره مخامخ کېږي.

لکه څنگه چې مخکې مو وويل: ابي لهب د رسول الله د تر ټولو زيات کينه کښ دښمن، يعنې عبدالعزى گڼه وه، که محمد<sup>(ص)</sup> وياړ کاوه «عبدالله» دی، د هغه د دښمن نوم عبدالعزى، يعنې د بت بنده وو! [عزى، د قريشو ستر بت وو] دا چې قرآن د خپل دوديز روش پر خلاف په دې سورت کې د يو شخص نوم مطرح کړی دی هرومرو يو لامل لري چې نه ښايي بې توپيره ترې تېر شو. د پاملرنې وړ ژوره خبره په دې کې ده چې د نوم پر ځای يې، د هغه گڼې ته نغوته کړې ده، چې کټ مټ اسم با مسمی هم دی. داسې يوه کڼه چې د ابي لهب ټوليزه ستاينه او د هغه د صفتونو لنډيز دی او د هغه د شخصيت بڼه په سمه توگه

څرگندوي. گواکې د هغه معاصرو او هم مهالو وگړو د هغه د سور مخ يا اورلگونې يا د اور ټوټه والي له لامله په دې نوم نومولې وو! په هر حال کې دا نوم که له هر لامله پرې اېښوول شوی وي، هاغه څه چې له هغه په تاريخ کې نقل شوي دي د کينې، حسد او دښمنۍ له هاغه سوزوونکي اور څخه حکايت کوي چې د هغه له دننه يې لمبې وهلې، هاغه اور چې هغه يې، د هاغه مهال د دود، رسم او سنت پر خلاف، د خپل قوم او نژدې خپلوانو پر وړاندې جگړې او مقابلي ته اړ کړ. ابی لهب سره له دې چې د بنی هاشم له زوزاته وو او د عبدال مطلب [د قريشو د مشر] له زامنو څخه گڼل کېده او د پيغمبر تره او د هاغه حضرت د زومانو پلار وو، له دې حال سره يې د ټولو قريشو په نسبت له هغه سره تر ټولو زيات پردی چلن کاوه. په داسې حال کې چې د هغه مهال قبيلوي تړونونو په طبيعي توگه حکم کاوه؛ چې لږ تر لږه د بني هاشم په څېر چې حتا تر اسلام راوړو مخکې يې له پيغمبره د هغه د دښمنانو پر وړاندې دفاع کوله، او له محمده يې د خپل خوش چلن خپلوان په عنوان ملاتړ کاوه، خو ابی لهب نه يوازې دا چې داسې ونکړل، بلکې له يو مخې يې له بني هاشم سره پرېکون وکړ، او هاغه تړون يې لاسليک نه کړ چې د هغې پر بنسټ بايد ټولو هاشميانو له حضرت رسول اکرم<sup>(ص)</sup> څخه تر پايه ملاتړ کاوه او ابی لهب يوازېني هاشمي وو چې داسې يې ونکړل او د کهول او قوم پر خلاف له بني اميه سره، چې مېرمن يې [ام جميل د ابوسفیان خور] له هغوی وه، يو ځای شو او له سنگدلی او لجاجت سره په هاغه توطئه او تصميم کې شريک شو چې په توسه يې پيغمبر<sup>(ص)</sup> او مؤمنين د دوو يا دريو کلونو لپاره گوښه او په اقتصادي محاصره او د ابيطالب په شعب کې په محبوس کېدلو محکوم شول. ابی لهب له دننه يو دښمن او د خيانت هاغه لاس وو چې په زهرو ککړ خنجر يې د پيغمبر پر شا واهه. هغه د پيغمبر پر ضد د اورپکۍ او اورلگاندۍ داسې مصداق وو چې تل به حضرت رسول<sup>(ص)</sup> ته په پټوني او پټنځای کې کېناسته چې د هغه له بلنې مخنېوی وکړي او هر مجلس او هره ناسته يې گډه وډه کړي؛ او له خپلې تېزې

ژبې او د لیونو په څېر حرکتونو سره به یې گډوډي رامنځته کوله چې د حضرت رسول اکرم<sup>(ص)</sup> خبره د چا غوږ ته ونرسېږي او د چا په زړه کې ځای ونیسي. له رسول الله<sup>(ص)</sup> او د هغه له بلنې سره د دښمنۍ په اړه د بني امیه او د هغوی د هم پیمانانو اند او پلمه، د جاهلیت له تعصب او د خپلو بتانو د حریم له ساتلو څخه زیاته، دا وه چې گواکې هاغه حضرت غواړي ځواک لاسته راوړي او د بني هاشم سروري او مخورتوب زیات کړي. خو په دې راز دښمنۍ کې د ابولهب انګېزه له تعصب او ټیټوالي او د هغه د اموي مېرمنې د هڅونې او پارونې له گوډاګیتوب کېدو پرته، نور څه نه ول.

طبري د عبدالله بن عباس<sup>(رض)</sup> او حضرت علي<sup>(رض)</sup> په حواله نقل کوي: چون د «وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ» [شعراء ۲۱۴ (۲۶:۲۱۴)] آیه نازل شو، د خدای تعالی<sup>(ج)</sup> رسول<sup>(ص)</sup> د عبدالمطلب د کهول ټول غړي راوبلل ددې لپاره چې د الله پیغام هغوی ته ورسوي... نو همدا چې د الله رسول<sup>(ص)</sup> وغوښتل په خبرو پیل وکړي، ابولهب ترې مخکې شو او ویې ویل: پر تاسو یې سحر کړی او په گډو وډو خبرو یې مجلس گډوډ کړ او حضرت رسول اکرم<sup>(ص)</sup> هیڅ خبره ونکړه، او خلک خپاره شول. همدا راز طبري د ابن عباس په حواله لیکلي: «یوه ورځ پیغمبر<sup>(ص)</sup> د بطحاء لور ته لاړ. غره ته پورته شو آواز یې وکړ، ویې ویل: - [يَا صَبَاحَاهُ، يَا صَبَاحَاهُ!] - د «صبح» د کلیمې انتخاب ددې لپاره وو چې، تل به یرغلونه گهیځ وختي په نابره توګه واقع کېدل. کله چې د مکې خلکو دا غږ واورېد، ویې ویل: څوک دی چې فریاد کوي؟ وویل شول: «محمد» دی، ټول جمعیت د هاغه حضرت پر لور لاړ، هغه د عربو قبیلو هر یوې ته په نامه غږ کړ، «ای خلکو! چمتو شئ او راشئ»، قریش راټول شول او ویې ویل تاته څه درشوي؟ پیغمبر وفرمایل: «أَرَأَيْتُمْ إِنْ حَدَّثْتُكُمْ أَنَّ الْعَدُوَّ مُصْبِحُكُمْ أَوْ مُمْسِيكُمْ؟ أَكُنْتُمْ مُصَدِّقِي؟» څه نظر لرئ که تاسو ته مې اعلام کړی وای چې دښمن گهیځ مهال یا د شپې پر مهال په تورتم کې پر تاسو یرغل کوي آیا زه به مو رښتیني نه

گڼلم؟ هغوی وویل: هو! هرو مرو مو رښتینی گڼلې، حضرت ورته وویل: «فَإِنِّي نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيِ عَذَابٍ شَدِيدٍ» نو زه له یوه سخته عذابه تاسو خبروم چې په مخکې یې لرئ. هاغه مهال ابولهېب وویل: تَبَّ لَكَ! أَمَا جَمَعْتَنَا إِلَّا لِهَذَا؟! - زیان او مرگ دې پر تا وي! آیا د همدې لپاره دې موږ ته غږ کړ او راټول دې کړو؟!

نو ځکه له دې وروسته الله تعالی (ج) وفرمایل: «تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ»: «تَبَّتْ»: تباہ شو. هلاک شو. نشته او نابود شو. «تَبَّتْ» د «تَبَّ» له رېښې مجازي مؤنث ماضي فعل دی [زیان یې وکړ]، چې پر ناکامۍ او تاوان دلالت کوي. دا فعل د بددعا، غندنې او خبرو لپاره دی، او د هلاکت او نابودۍ په معنا دی: یعنې هلاک او نابود دې وي! په قرآن کریم کې دوه ځلې نور هم ددې فعل له مشتقاتو راغلي دي چې هر دواړه موردونه تر نظر لاندې موخې ته له رسېدو مخکې د ماتې او ناکامۍ مفهوم لري او د فرعون د نقشي او نیرنگونو له سستوالي او خامۍ حکایت کوي: «...وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ» [غافر ۳۷: ۴۰] او د فرعون مکر [او تدبیر] [د هغه] له زیان [او تباہۍ] پرته بل څه نه وو، «...وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ» او له هلاکت پرته یې څه ورزیات نکړل [هود ۱۰۱: ۱۱].

«يَدَا أَبِي لَهَبٍ»: د ابو لهېب دواړه لاسونه. چې د کلّ تسمیه د جزء په اسم ده او له لاس څخه مطلب د هغه ذات او ځواک دی. «يَدَا» تثنيه ده یعنې دوه لاسونه، او د اسلام د پیغمبر (ص) او د هغه د رسالت پر خلاف د ابولهېب ټولو شیطنت وزمو هڅو او پارونو ته نغوته کوي. څرنگه چې د یو انسان نیتونه، موخې او مقصدونه د لاس په توسه د عمل او کړنو بڼه نیسي، نو «ید» [لاس] د ځواک او قدرت د اعمال او پلي کولو نښه ده.

«تَبَّ» هلاک او نابود شو. چې د مخکینۍ غندنې د تحقق او واقع کېدو د بیان لپاره ماضي فعل دی او له قطعي او جوت راتلونکې خبر ورکوي. [زیان او هلاکت دې د ابو لهېب پر دواړو لاسونو وي چې، زیان موندی او هلاک شوی دی] د تَبَّتْ او تَبَّ دوه فعلونه، د غندنې او نفرین په معنا «لنډ او نشته دې وي» یا د خبر په

توگه «لنډ او نشت شوي دي» يا يو يې غندنه او بل يې خبر دی يا ددې پر عکس دی. د **تَبَّتْ** د فعل نسبت، دوو لاسونو [يډا] ته د هغه په هڅو او د کارونو په پايله کې د نوموړي پر زيان او ماتې دلالت کوي، ځکه چې [يډ] لاس د کار او د نيتونو او اخلاقو ښکارندوی دی، د هغه تثنيه [يډا] گواکې پراخو هڅو ته اشاره ده. او **تَبَّتْ** د شخص ابولهب په اړه دی.

نو **تَبَّتْ** يعنې پرې کړې دي وي. **تَبَاب** چې د «**تَبَّتْ**» مصدر دی د هلاک او نابودۍ او ټوټه ټوټه کېدو په معنا دی، چې د غندنې لپاره دی. **يَدَا**، او په واقعيت کې «**يَدَانِ**»، يعنې دوه لاسونه؛ د ابولهب دوه لاسونه. **وَتَبَّتْ** او غوڅ شول، او نشت دي وي، چې دا د مخکينۍ غندنې او دعا د واقع کېدو بيان دی. نو پاملرنه وکړئ چې له «**يَد**» څخه کوم مطلب اخېستل کېږي؟

هغوی چې په رسنيو کې پر دې سورة ښوې کوي هغوی انگېري چې مطلب يې همدا فزيکي گوټې او لاسونه دي، په داسې حال کې چې په قرآن کې «**يَد**» په نورو معناو هم راغلی دی؛ دا کليمه نه يوازې د انسان په اړه، بلکې په ځلونو د الله په اړه هم کارول شوې ده او تل د کليمې استعاره ای معنا لري. مثلاً وايي: «... **يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ** ...» [فتح ۱۰ (۴۸:۱۰)] د الله لاس له لاسونو د پاسه دی. يعنې څه؟ د خداي لپاره خو نشو کولی لاس قايل شو. يا په بل ځای کې وايي: «... **بِيَدِكَ الْخَيْرُ** ...» [آل عمران ۲۶ (۳:۲۶)] موږ هم کله چې تعبير کوو چې مثلاً خدايا خير او نيکي ستا په لاس کې ده. نو، **يَد** دلته د قدرت او ځواک په معنا دی. يا «... **قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ** ...» [آل عمران ۷۳ (۳:۷۳)] ووايه په تحقيق سره فضل د الله په لاس کې دی. دا ډول تعبيرونه په پښتو کې هم لرو. يا دا چې «**قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ** ...» [مؤمنون ۸۸ (۲۳:۸۸)] ووايه دا چې د هر څيز سمبالونه او واکمني د الله په لاس کې ده. يا هغه چا ته چې د خپل پالونکي څښتن له آيتونو څخه يې مخ اړولی دی؛ وايي: «... **مَا قَدَّمْتُ يَدَاهُ** ...» [کهف ۵۷ (۱۸:۵۷)] هماغه څه دي چې په دوو لاسونو يې له

مخکې لېږلي دي، يعنې مخکې له دې چې په آخرت کې د خدای په درشل کې حاضر شي، په داسې حال کې چې زموږ ډېر کارونه په فکر او ژبه دي، نه زموږ د لاسونو په توسه. نو «يد» په دې موردونو کې مجازي حالت لري. د انسان کړنې او لاسته راوړنې هم سره ددې چې له ژبې او سترگو او غوږونو سره سرته رسېدلې وي، «يد» ته يې نسبت ورکول کېږي او انسان ته د هاغه څه پر بنسټ چې، د هغه دوو لاسونو «يدا» سر ته رسولي، جزا ورکول کېږي. [چې دوه لاسونه د انسان د تصميم او ارادې د تحقق او خلا بڼکارندوی دي]: «ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ يَدَاكَ...» [حج ۱۰ (۲۲:۱۰)] دا هماغه خيز دی چې ستا لاسونو له مخکې رالېږلي دي.

کله هم د تصميم، ارادې او اجازې معنا ورکوي چې په يو ډول د هماغه ځواک اثر او نتيجه ده. لکه چې وايي: «...بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ...» [بقره ۲۳۷ (۲:۲۳۷)] يعنې هغه څوک چې د نکاح تړون د هغوی په لاس کې دی. مثلاً هلک او جينۍ يا پخپله واده کوي يا د هاغه چا په توسه چې د هغوی عقد او نکاح د هغه په لاس کې ده؛ يعنې مثلاً د جوړې له دواړو څخه د يوه يا د دواړو واک د هغوی له پلار يا نيکه سره دی؛ چون کېدی شي د هغوی د ټيټ سن له لامله، د هغوی يا له هغوی څخه د يوه واک مثلاً له پلار يا نيکه سره وي.

د قرآن ډېريو مفسرينو او ژباړونکو د «تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ» په بيانولو کې د بڼېرا، غندنې او نفرين شعاري مفهوم کارولی دی، که څه هم د «تَبَّتْ» کليمې په ريښه يې معنا کې، يو ډول قطع کېدل او غوڅېدل شتون لري، خو دا ډول معنا د زيان لېدلو او موخې ته له رسېدو څخه د لاس لنډېدو له لوازمو څخه ده او لېږې برېښي چې متعال خدای د پيغمبر<sup>(ص)</sup> له دښمنانو د يو دښمن پر ضد د غندنې او نفرين وزمه شعار ورکړی وي.

او همدا راز په دې سورة کې له «لاس» څخه مطلب هم، د ابولهب دا مادي او فزيکي لاس نه دی؛ بلکې لاس دلته په مجازي توگه کارول شوی دی او د



خُواک او قدرت ښکارندوی دی؛ یعنې هاغه؛ د شرک خُواک، د مخالفت خُواک، د دښمنۍ خُواک، چې له پیغمبر سره مقابله کوي او غواړي چې اسلام نشته کړي، هاغه منفي خُواکونه چې د اسلام د نهضت او انقلاب په مقابل کې په یوه لیکه شوي دي، دا خُواک دې پرې او غوڅ وي، قطعه دې وي، نشته دې وي. دا شعار دی خو په واقعیت کې له حقیقت سره سم دی، او که نه خدای تعالی (ج) خو شعار نه ورکوي. روښانه ده چې خدای تعالی (ج) که وغواړي په یقیني توګه به داسې وشي. که هغه اراده وکړي، کافران او د اسلام دښمنان به مقطوع شي او اړینه نه ده چې خدای تعالی هغوی وغندي. دا موږ انسانان یو چې شعار ورکوو او د انسانانو شعار د هغوی قلبي لېوالتیا ښکاره کوي. مرګ پر پلانکي، ژوندی دي وي پلانکي، پلانکي بیرغ دې تېکاوي، دا د یو ملت د غوښتنو څرګندونه کوي؛ خدای تعالی خو اړتیا نه لري چې شعار ورکړي. که خدای تعالی غوښتلی د ابولهب روح یې اخیسته او نور نو اړین نه وو چې لاس یې غوڅ کړي یا یې وغندي. او هغه مهال هم، چا خو د ابولهب مادي لاس غوڅ نکړ چې د اسلام مخالفین په رسنیو کې ووايي چې د عقېدې له کبله ولی باید د یو انسان لاس غوڅ شي. نه داسې کومه پېښه شوې او نه چا له دې آيته داسې کوم مطلب اخیستی چې د ابولهب فزیکي لاسونه باید غوڅ شوي وای او دا کار شوی هم ندی ... حتا هغه آیت چې د غله په اړه دی او فرمایي: «وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَ...» [مائده ۳۸ (۵:۳۸)] د نړینه یا ښځینه غله د عمل جزا داده چې لاس یې غوڅ شي، له لاس څخه مطلب په لازمي توګه د هغه د لامسې غړی نه دی. البته په تېر کې چې ډېری کارونه د لاسونو په توسه سرته رسول کېدل او داسې کارونه چې پرته له لاسونو وي ډېر لږ سر ته رسېدل. خو په هاغه پیر کې چې زندان نه وو، پولیس او څارندوی، او کوم امنیتي سیستم هم نه وو، که چا به غلا کوله، په ځانګړې توګه په هاغه دوران کې یوازینی حل لار یې دا وه چې د یوې ښې او علامې په توسه غل و پېژندل شي او مثلاً فرض کړئ یوه ګوته یې غوڅه کړي. خو حتا په هاغې ځای



کې هم ویلی شو چې مطلب یې دا مادي او فزیکي لاس نه دی او مطلب ترې د شخص د ځواک، وسې او قدرت لاس دی. لکه څنگه چې اوس هم وینو که کوم کسان مثلاً په سترو شرکتونو کې غټې غلاګانې وکړي، څه ډول یې لاسونه پرې کوي؟ دلته خو نور یو وګړی نه دی، لږ ښه کسان دي. د لاسونو په توسه یې هم چې غلا نه ده کړې. سترې کمپنۍ له کامپیوټر سره کار کوي، چې نه کوم حقوقي شخصیت دی او نه کوم حقیقت دی، چې فعالیت لري. نو باید عملاً یې له هاغه شرکت لاس لېرې کړای شي، او لاس یې مثلاً د پلانکي اړیکبندی له کارونې لڼد کړل شي. زموږ په زمانه کې هم چې ویني لګيا دي په دې حکم عمل کوي. وینو چې هر څوک که کوم خلاف او خطا کار وکړي مارکدار او نښاني کېږي، په سوابقو او کړنپاڼو کې یې شاملېږي او نور نو هغه ته څوک کار نه ورکوي.

مثلاً په اروپا یا آمریکا کې که څوک د کور قسط یا د برېښنا او غاز لګښت پر خپل وخت ورنکړي او اعتبار یې خراب شي که کوم ځای اجازه کول غواړي پر هغه اعتماد نه کوي؛ یعنې په واقعیت کې لاس یې له کاره پرې کوي. د وسمهال حقوقي او قضايي سیستمونه په عملي توګه ډېر په ځیر دا قانون اجرا کوي.

که څوک د ټولنې د اعتماد او ویاړ نه وي لاس یې پرې کېږي او له ټولنیزو فعالیتونو او چارو یې لاس لڼدېږي، که په هر کار کې وي له هغه کاره د لاس لڼدولو له لارې عملي کېږي، مثلاً په موټر چلولو کې که څوک درې ځلې د خلاف او خطا کړونکی شي، لاس یې له موټروانۍ لڼدوي؛ د موټر چلولو اجازه لیک ترې اخلي او نوره ورته اجازه نه ورکوي چې د موټروانۍ پر سټ کښېښي. دا ټول یوشمېر مفهومونه دي چې له فزیکي لاس څخه ډېر پراخه دي او دا فزیکي لاس د «ید» له مصادیقو یو ګڼل کېږي.

نو د «ید» معنا د «تبت یدا...» په آیه کې له لاس څخه [چې د بدن د غړي په توګه دی]، ډېره پراخه او اوچته ده او که هم د لاس په اړه کارول کېږي له دې

لامله ده چې لاس د خُواک او قوت د کارولو وسیله ده. پر دې بنا ددې کلیمې جامعہ معنا همدا توان او خُواک دی. او که هم د استعارې په توګه د نعمت او ملک او ددې په څېر د نورو په اړه کارول کېږي د هاغه خُواک او قدرت له لامله دی چې لاس د نعمت ورکړه کوي او یو ملک برابروي.

همدا راز د «یدا» معنا په [تبت یدا ...] کې چې دوه ښی او کین لاسونه دي، ګواکې د استعارې په توګه مثبتو او منفي هڅو، افراط او تفريط، کین لوری تګ او ښی لوری تګ، بخشش او بخل او د انسان د چلن دوو متضادو اړخونو ته اشاره لري، په هر حال کې څرنگه چې د ابو لهبانو نیتونو د هغوی په ټولو هڅو کې باطل او بیهوده دي که په ظاهري بڼه کوم په زړه پورې کار هم سر ته ورسوي بې پېرې، بې پایلې او پرې شوی به وي.

په هر حال، دا الهي پیغام او خبرتیا ده چې د زمانې د [ابولهب -انو] فکر او عمل به نتیجې ته ونرسېږي. غوڅ دې وي د خیانت کارانو درغلګرو او درغلن چارو لاسونه، لنډ او پرې دې وي، د تیري کوونکو، یرغلګرو او ظالمانو لاسونه. دا په واقعیت کې الهي اراده او غوښتنه ده. یو قانون دی چې په نړۍ کې جاري او ساري دی، او همداسې هم وشول. عملاً هم وښوول شول چې هغه او هغه ته ورته کسان کوم ځای ته ونرسېدل او د هغوی ټولې هڅې، چل ول او دسیسې بندې کوڅې، خنډ او بندیز ته ورسېدلې.

په یو لنډ آیت کې چې ددې سورة په پیل کې راغلی دی دعا او غندنه اعلانوي، او هغه ته تحقق وربښي او پلي کوي، او جګړه پای ته رسېږي، او پرده رانښته کېږي! خو هاغه څه چې ددې سورة د پیلامې له آیت وروسته راځي، په حقیقت کې د هغه څه بیان او توضیح ده چې واقع شوی دی او پای ته رسېدلی دی:

مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ. ما، نافیه یا انکاری استفهامیه ده. **عنه** چون د رد او دفاع څرګندونه کوي د **مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ** مفهوم، دا دی چې هغه انګېرله، کوم مال

يې چې راغونډ کړي او زېرمه کړي دی او کوم ځواک او برلاسی يې چې لاسته راوړي دی هغه به له هر خيزه بې نيازې کړي او د پېښو پر وړاندې به ترې دفاع کوي او له غورځېدا څخه به يې مخنېوی کوي؛ خو هغه ته يې کومه گټه ونرسوله. قرآن د غندنې اونفرت په بڼه له دې سړي يادونه کوي فرمايي: هلاک او نشت دې وي د ابولهب هر دواړه لاسونه او نشت شوی دی هغه پخپله. او ورپسې فرمايي: **مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ**. کوم مال او شتمنی يې چې لاسته راوړي دي [کوم مقام او شغل يې چې حاصل کړی دی] هغه ته يې کومه گټه ونرسوله [او هغه د دوزخ له اوره نه بچ کوي]. دلته قرآن يوې مهمې موضوع ته نغوته کوي او موږ پوهوي چې د حضرت رسول اکرم<sup>(ص)</sup> په مقابل کې ددې سړي د انحراف او مبارزې يو عامل او په يو اعتبار د هغه د غرور او جحود او انکار لامل همدا مال او منال او شتمني وه، په ځانگړي توگه هاغه څه يې چې د خپل هنر او ځواک په توسه لاسته راوړي ول. لکه د نورو وگړو په څېر چې انگېري، ثروت او شتمني د انسان لپاره هر څيز دی.

د ثروت او شتمنی په اړه د انسان اشتباه همدا ده. که ثروت ته انسان په دې سترگه وگوري چې شتمني د انسان له اړتيا وړ توکو، چارو او څيزونو څخه ده، يعنې داسې و انگېري چې شتمني د هغه يو شمېر اړتياوې رفع کوي او له دې زيات څه اهميت نلري، په دې صورت کې شتمني انسان ته زيان نه رسوي؛ يعنې شتون يې خیر او گټور دی، چې په دې توگه له داسې انگېرنې سره شتمني زيان رسوونکي نه، بلکې د کار د آسانۍ لپاره مرسته کوي. خو که ثروت د انسان لپاره داسې بڼه ونيسي او داسې وانگېري، چې کله سړی ثروت ولري هر څه لري او ټولې چارې له شتمنی سره سمېږي او له ثروت سره ټولې ستونزې حل کېږي او دا چې سړی پيسې ولري نور نو غم نلري، او د ثروت په درلودلو سره ځان پر نورو اوچت گڼي او پر نورو کبر کوي، همدا مهال دی چې ثروت د انسان د بدبختۍ لپاره جوهر او تومنه جوړوي.

د «همزة» په سورة کې دې موضوع ته چې انسانان له مال او ثروته د راپیدا شوي غرور څخه څه کړنې او عمل کوي، په څرگنده توګه نغوته کوي او په توسه یې د انسان کړنې په ځانګړې توګه انځوروي؛ فرمایي: **وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ. الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ. يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ.** [همزة ۱ (۱۰۴:۱) تر ۳]. «همزة» او «لمزة» یعنې هاغه ډله چې همز او لمز کوي، هاغه کسان چې د سترګو له اشارو او د سترګو له کنجونو او د شونډو له کنجونو سره او د پېښو او تمثیل په توسه نور خلک تحقیروي، سپکاوی ورته کوي او ملنډې پرې وهي. خلکو ته ددې بې اعتنایي او بې پامۍ او انسانانو ته د سپکاوی منشأ او سرچینه د هغوی پیسې او شتمني ده. ویني چې نور یې نلري او هغه یې لري نور ټول د هغه په نظر کې کوچني دي، او دا پخپله چې شته او هر څه لري تر نورو خپل ځان ستر ګڼي. **«الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ.»** هغوی چې مال او شتمنۍ یې راټولې کړې دي او پرله پسې یې شمېرلې او حساب کړي دي، او تل پر دې اخته دي چې خپل حسابونه سم کړي او هغه وګڼي، چې مثلاً د څو میلیونو یا میلیاردونو څښتن دی. **يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ.** هغه انګېري چې دا مال به یې تلپاتې او جاویدان کړي. سره له دې چې انسان یقین لري چې یوه ورځ به هرومرو مړ کېږي، خو کله کله مال او ثروت داسې یو غرور پکې رامنځته کوي چې د انسان حالت د هغه چا د حالت په څېر کېږي چې خیال کوي نور به نو د مال او ثروت په ډاډ له هر آفته خوندي وي او دا شتمني او ثروت به یې تلپاتې او جاوېدان کړي.

نو **ابولهېب** د کوم څیز پر تکیه او ډاډ له پیغمبر سره دښمني او کینه کښي کوله؟ پر دې ډاډ چې شتمن سړی وو؛ هغه د خپلې زمانې په تناسب میلیونر وو. خو له خپل ټول مال او شتو او ټولنیز موقعیت سره، او د قرآن په تعبیر له ټولو لاسته راوړنو سره، په پای کې چرته ورسېد او څه یې وکړل؟ نه یې شتمنیو او نه په ټولنه کې موقعیت یې کومه نتیجه ورکړه او هغه یې له اړتیا بچ نکړ.

وگړي انگيري چې که شتمن او خواکمن وي، پور او مقام ولري، دا خيزونه به يې ملاتړ وکړي. دوی خيال کوي د مال او موقعيت پر تکیه، هر کار چې يې زړه وغواړي کولی شي. هغوی ته فرمايي دا خيزونه هيڅ يو به تاسو ناږمن نکړي او په درد به مو ونلگي او ستاسو کومه ستونزه به حل نکړي. نه د ابولهب اور لگونو او نه د هغه گېوډيو او اله گولو، وکولی شو اسلام له ريښې وسوځوي او د الهي وحی د وړانگو مخه ونيسي او نه مال او مقام يې د هغه په ساتنه کې په کار راغی. کوم مهال چې هغه وليدل د قريشو مشران او سروال له ساز او سامان او سمبال پوځ سره په بېړه له مکې ولاړل او په بدر کې د مسلمانو له وړې بې ساز او سامانه ډلې سره مخامخ شول، ابولهب د سوبې زيري او د محمد (ص) او د هغه د پليونانو د سرونو تحفې ته سترگې پر لار وو. چې نابېره يې د قريشو د رسوا ماتې او د وينو بهيدنې او د بدر په ځاگانو کې د قريشو د سروالو او د خپلو همغاړو ملگرو د پرېوتلو خبر واورېد. ټولې هيلې يې چې په سر کې درلودې پر باد لاړې. او پرته له دې چې لکه د نورو قريشيانو غوندې د جنگ ليکي ته لاړ شي او توره وکارې؛ غم، اندېښنو او ماتم يې له کينې پر ډک زړه فشار راوړ، له پښو يې وغورځاوه او نور پورته نشو تر دې چې بدن يې د عَدَسه ناروغۍ [د چيچکي دانو يا پر پوټکي د ټناکو وبايي ناروغۍ] داسې خیرن او مکروبي کړ چې په دې حال کې چې هيڅوک ورته نه نژدې کېده، سترگې يې له دنيا پټې کړې او په هاغه دوزخ کې چې پخپله يې ځانته برابر کړی وو سترگې پرانېستې.

هغه پر مال او مقام له ډډې لگولو سره، خپل برياليتوب جوت گانه، په داسې حال کې چې هيڅ يو له دوې ونشو کولی هغه د حق د نور په غلي کولو او د خپلو کړنو له پايلو څخه په بچ کولو کې ناږمن کړي «مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ». دا د هغه دنيوي سرليک وو، لکه څنگه چې په دنيا کې مال او لاسته راوړنو يې ونشو کولی ورسره مرسته وکړي، په آخرت کې هم، د هغه شتمني او برلاسی له لاسه ځي، د هغه شتمنيو او مال، هڅو او تلاش د هغه لپاره هيڅ کار

ونکړ، هغه او د هغه هر څه له هلاکت او تباهی سره مخامخ شول. [د قرآن په بیان د اصحاب شمال له ژبې: «مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهٗ. هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهٗ» [حافه ۲۸ (۶۹:۲۸) او ۲۹] شتمنی مې زه ناږمن نکړم، واکمني مې له ما لاړه.]

یعنې دا دنیا یې چې پای ته ورسېده؛ په آخرت کې به هم د خپل ځان له دننه د بل شوي اور په پایلو اخته کېږي؛ «سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ». [په دې دنیا کې هم بدبخته او بیچاره شو] او په قیامت کې به هم داسې یو اور ته ورننوځي چې «ملتهب» او لمبو والا به وي، داسې اور چې **ذَاتَ لَهَبٍ**، [د التهاب خستن] یې، پخپله ابولهب دی، هغه چې د التهاب، شعلو او لمبو پلار دی، داسې اور ته به ننوځي چې هغه اور پخپله له همدې مشتعل، ملتهب او بل شوی دی.

دا مو په ځلونو مخکې ویلي چې د جنت نعمتونه او د جهنم عذابونه په دې دنیا کې د انسان له کړنو او عملونو څخه تجسم مومي. یو سړی چې په دې توګه د کینې، حسادت او د جحود او انکار له اوره ملتهب دی د داسې سړي وجود سر تر پایه اور دی. کله چې مړ شي «لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ» [هغه ته ویل کېږي] ته [د دنيایي عمر په موده کې] له یو مخې له دې [د عملونو د ثبت او ضبط له میکانیزمه] غافل وې، دا دی ستا له سترګو مو [د غفلت] پرده لېږې کړه، اوس دې نو سترګې تېزې دي، او هر څه درته په برېښه بڼه څرګندېږي او په ښکاره او برېښنده توګه هر څه وینې. هاغه مهال به خپل ځان په دې غرغډه او لمبو والا اور کې ویني، چې په دینا کې هم په همدې اور کې سوځېده خو حس کولی یې نه شو.

**سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ. سَيَصْلَىٰ**، خبر له راتلونکې دی او دا د ابولهب له مرګه مخکې ددې سوره پر نزول دلالت کوي. **نَارًا**، ځانګړي اور ته نغوته کوي. **ذَاتَ لَهَبٍ**. ددې څرګندونه کوي چې ددې اور او د اورلګاندي رېښه یوه ده، هر دواړه له یوې سرچینې او د یو راز لمبو لرونکي دي.



«سَيُضَلِّي» د «صَلَّى» له ريښې، د اور د لمبو په منځ کې خای نېول دي. لکه څنگه چې موسی<sup>(ع)</sup> په هاغه سړې او تیاره ژمنۍ شپې کې خپل کهول ته وویل: تم شی، ما ته وړاندې یو څه اور بریښي، ښايي د هغه په رڼا کې کوم خبر واخلم یا یو څه له اوره تاسو ته راوړم چې پرې تاوده شی... «قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ» [قصص ۲۹ (۲۸:۲۹) او نمل ۷ (۲۷:۷)]، خو د سلامتی له دې اوره تودېدل چرته، او د دوزخ د اور په تاو کې خای نېول او سوځېدل چرته؟! د دروغ انګېرونکو د سوځند او خاصیت، د هغوی د کړنو د برېښ، سور اورتون څرګندوي: «إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ» [صافات ۱۶۳ (۳۷:۱۶۳)] او «...إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ» [ص ۵۹ (۳۸:۵۹)].

لکه څنگه چې حسد او کینه پالنه د ابولهب په تیاره دننه کې رېښه درلوده او د هغه له ژبې او نورو غړو څخه یې لمبې را ایستلې په دې تمه چې د حق او د حقپالو زړونو ريښې وسوځوي. نو هغه به ډېر ژر، په راتلونکې کې، په اور کې واچول شي. او له داسې یوه سرلیک سره به دوڅار شي. په داسې اور کې چې **ذَات لَهَبٍ**؛ داسې اور چې د لمبو او غرغډو لرونکی دی. په واقعیت کې دي سړي پخپله دا اور بل کړی دی، ویلی شو چې دا پخپله ددې اور لپاره د خسو او خاشاکو انبار دی.

«لَهَبٍ» د اور لمبې او د لمر سوځنده شعلو، ځلاندو او وړانګو ته ویل کېږي، لکه څنگه چې د دروغ انګېرونکو د دوزخي سپوري په ستاینه کې راغلي دي: «...لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهِ» [مرسلات ۳۱ (۷۷:۳۱)] چې نه د سپوري خپروونکي [= واقعي ساتونکي] دی او نه له اوره مخنیوی کوي. **ابی لهب** هم نه خیر او ښېګڼه درلوده او نه هم له اورسوځولو یې څوک په امان کې وو. د هغه د دوزخي اور د لهب والي ذات، د هغه په ذات او ضمیر کې دننه والي ته نغوته لري، نه دا چې له بیرونه پر هغه ورتپل شوی وي. دې ته ورته چې په قرآن کې



يې فرمايلي: د اور حطمه د خدای بل شوی اور دی چې پرله پسې له زېږونو څرک وهي. «نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَّةُ الَّتِي تَطْلُعُ عَلَى الْأَفْنَدَةِ.» [همزه ۶ (۱۰۴:۶) او ۷].  
 نوم يې «**ابولهب**» دی او سرليک يې هم «**ذات لهب**». چې هر دواړه يو تر بله تناسب لري، سرليک يې هم داسې يو اور دی چې پخپله يې رامنځته کړی دی. هر څوک چې څه کړي هغه به رېږي. هغه چا چې په ژوند کې د خلکو ژوند ته اور ورته کړی، له ظلم او ستم سره، او له هاغو شکنجو او زېږونو سره چې کړي يې دي او هاغه مفسد چې په دنيا کې يې سر ته رسولي دي او د خلکو ځان او مال ته يې اور ورته کړی دی طبيعتاً سرليک به يې له داسې اور پرته نور څه نه وي.

عجيبه دا چې د «**لهب**» کلیمه دوه ځلې په دې سورت کې کارول شوې ده چې دا دويم ځل د هاغه کافر د عذاب په توگه چې د هغه د اوربلوونکي نفس توصيف او تحقق دی څرگند شوی دی: په دې دنيا کې د هر راز ځواک او لاسته راوړنو څخه له لاس لندېدو وروسته په پای کې په آخرت کې «**سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ**». داسې ستر اور ته به ننوځي او وبه سوځي چې د غرغندو لمبو والا، ژبه ور او شعله ور به وي. «**لَهَبٍ**» چې د اور لمبه او زبانه ده د اور د انځورولو او مشخص کېدو لپاره، او د هغه د لمبو او شعلو لپاره ذکر کېږي.

او لا هينسوونکي دا چې د هغه د مېرمنې انځور هم څرگندوي، چې جگړې او معرکې ته د اور او سکروټو راوړونکې وه، په داسې حال کې چې د خسو دروند پند له زيرې رسی سره پر خپلې غاړې لېږدوي. **نار**، **ذات لهب** او **حطب** چې په دې آيتونو کې کارول شوي دي د حق له لارې سره د مقابلې لپاره د **ابولهب** د اور بلولو له صحنې يو تصوير او انځور څرگندوي. خو د حسد، کېنې او دښمنۍ اور چې د هغه له دننه لمبې کوي په پای کې هغه پخپله د بدر د ماتې له غوسې او هغې سختې بيمارۍ چې پر ځان يې برلاسي شوې وه له پښو وغورځېد او اوربلوونکي لاسونه يې د خلکو له ځان او مال څخه لنډ شول.

«تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ».

مېرمن يې: **وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ**. او د ابولهېب مېرمن هم له هغه سره په اور کې لوېږي په داسې حال کې چې د خس او خاشاکو لېږدوونکې ده. **وَأَمْرَأَتُهُ، سبيلی** ته يا د هغه ضمير ته عطف دی. «**حَمَّال**» يعنې هاغه څوک چې کوم بار لېږدوي. «**حَطَب**» يعنې خټلې، خس او خاشاک. **حَمَّالَه** د **امْرَأَتَه** لپاره خبر دی چې د سخن چينې او فتنه گرې بنځې څخه کنایه ده چې د جگړې او فتنې د فعل د هڅونې او پارونې لپاره وسيله شي لکه څنگه چې هر سخن چين او د فتنې وسيلې ته، **حَمَّالَةُ الْحَطَبِ** وايي.

«**حَطَب**» هاغو اغزو، خټلو، پيلوڅو او خسوخاشاکو ته ويل کېږي چې د اور د بلولو لپاره راټولېږي. دا ويي يو ځل بل هم په قرآن کې راغلې ده: «**وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا**» [جن ۱۵: ۷۲]. د عدالت غليمان او دښمنان [د عدالت ملو پر خلاف چې د جنت بناکوونکي دي] د جهنم لپاره اغزي، خټلې او خسوخاشاک راټولوي [خپله انرژي د اور په بلولو کې لگوي]. د «**حَمَّالَة**» مبالغه ذکر کېدل د فتنې اچونې پر شدت دلالت کوي. له دې سره مل چغلي او د نورو تر منځ انگل او غوغا اچوونکي ته «**حَمَّالَة الْحَطَبِ**» وايي، په دې بڼه کې د «**ابى لهب**» د مېرمنې نقش، د بني هاشم او بني اميه تر منځ په جاسوسۍ او د شر اچولو په واسطه کېدو کې، ډېر ښه روښانه کېږي.

نو **ابولهېب** پخپله اورلگاندی او بنځه يې پيلوڅه او خسبه او فتنه گر وه. چې «**حَمَّالَة الْحَطَبِ**»: د خسبه او د لرگو لېږدوونکې په معنا له سخن چين څخه کنایه ده چې د خلکو تر منځ د کینه کښې او دښمنۍ د اور په لگولو او تازه کولو سره، د هغوی د مينې، محبت او دوستۍ درمند ته اور اچوي، او د ټولو د دوستۍ رښتې او د خپلوۍ اړیکې پرې کوي. چې دا اصطلاح په پښتو کې هم لرو چې وايو پلانکې د جگړې د اور بلوونکې دی. ځينې د فتنې اور ته لمن وهي او ځينې هم ورته خسوخاشاک راوړي او سون توکي يې برابرې. لکه څنگه چې مو وويل؛ **ابولهېب** د پيغمبر د دوو زومانو پلار او له قريشو څخه وو او د پيغمبر

تره وو، خو ښځه يې چې اصل نوم يې «عَرواء» وو او ګڼه يې «أُمّ جَمِيل» چې زیاتره پر همدې ګڼه مشهوره وه. د ابوسفیان خور او د حَرْب بن أُمیّه لور وه، يعنې د پیغمبر د لومړۍ درجې دښمن خور وه چې ابوسفیان د عربستان په ټاپووزمه کې د شرک اصلي اډه او پایگاه وه. او د ابولهب پر جهالت سربېره د هغه د ناسمو کړنو اصلي لامل همدا ښځه وه چې، د هاغه پخواني حسادت، کینې او رقابت له مخې چې د بني أمیه او بني هاشم تر منځ شتون درلود، خپل مېړه يې د پیغمبر په مقابل کې د دښمنۍ لپاره هڅاوه. سره ددې چې ابولهب هاشمي وو، او د هاغه مهال د قبیلوي تعصب پر بنسټ ابولهب باید د بني هاشم پر لور وای نه د بني أمیه پر لور، خو د پیغمبر<sup>(ص)</sup> په اړه او د هغه د دعوت او بلنې پر وړاندې رسماً له بني أمیه سره ولاړ وو، او د ژوند تر پایه له بني هاشم سره یو ځای نشو، چې د اپخپله د هاغه وخت د دود او رسم مخالف کار وو، او دا ډېری کړنې د همدغې ښځې په تېسې وې چې هغه يې تر آغېز لاندې وو. نو، مېړه يې اوربلوونکي دی او د دښمنۍ اور ته لمن وهي او د اور شعلې، غرغندې او لمبې ګړندۍ کوي، او ښځه يې هم د جګړې د اور بلولو لپاره پیلوڅه او خسبه ده چې خس او خاشاک او سکروټې راوړي.

نو د ابولهب مېرمن چې د جګړې اور ته د خسو او سون توکو راوړونکې، او د فتنو اصلي پاروونکې او وسوسه ګره وه لکه د محکومې اسیرې او بندۍ په څېر چې یوه تاوه شوې او کلکه رسی يې په غاړه کې پرته وي او د هغې په تېسې د محاکمې لور ته ورکاږي، د یوه تړور او ګډوډ خُلق او خوی او د تاوو شوو او ناسمو ګډو وډو لاسته راوړنو څخه د کلکو بندونو یو زندان وو. هغه چې د ښځینه عاطفي فطرت او طبیعت پر خلاف په دا ډول بندو، تړلو او نړینه والو زیږو غوغاوو او انګلونو کې يې ګډون کاوه، د اسارت بند يې د مرحوم طالقاني په وینا د «رقبه» او «عنق» پر ځای چې د غاړې اصلي نوم دی، په «جید» کې چې د ښکلا او د غاړکۍ او ګانې او د سینګارتوکو د اچولو ځای دی اچول کېږي.

قرآن دې بنځې ته «**حمالة الحب**» وايي. او دا نوم ددې بنځې لپاره ښه اسم با مسمی دی، د ځينو روايتونو له مخې دا بنځه سره له دې چې ښه مالداره او شتمنه وه خو بيا هم خس او اغزي به يې پخپله شا راوړل او د حضرت رسول اکرم<sup>(ص)</sup> په لاره کې به يې خپرول، نو په واقعي او فزيکي توگه به يې هم تل رسی پر غاړه وه او خسبه گري به يې کوله. همدا راز تل به يې د قريشو تر منځ د دښمنۍ اور بلوه او کومه سخن چيني به يې چې کوله؛ تل به په خوځښت کې وه دلته او هلته، چې يوه تازه خبره کشف کړي يو څه دروغ او درب ورسره ملگري کړي او بيا لاره شي د قريشو په ناستو او محفلونو کې يې ووايي او قريش وهڅوي او هغوی وپاروي او د قريشو تر منځ د دښمنۍ او خصومت اور ولگوي، او هم دا چې له دې کار سره لکه د هر سخن چين په څېر او د هر هغه چا په څېر چې د انسانانو تر منځ دښمني رامنځته کړي «**حمالة الحطب**» او خسبه ده، خسبه توب يې د خپل ځان پر ضد دی؛ چې په دې توسه د خپل ځان پر ضد اور رامنځته کوي، او په جهنم کې به د خپل ميره سره سمه په اور کې سوځي. لکه څنگه چې د **ابولهب** لپاره د نوم غوره کول پر هغه له دريو اړخونو د تطبيق وړ وو هم د هغه د شعله ور سور مخ له مخې، چې يوه ټوټه د التهاب او لمبې وو، بل التهاب او لمبه يې د کينې او حسادت پر بنسټ وه، په عين حال کې همدا سړی چې **ابولهب** وو، په جهنم کې د ډېرو التهابونو او لمبو خاوند د جهنم د ملتهب او غرغډې اور څښتن دی [نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ].

قرآن يوه کليمه غوره کړې چې په يو مهال کې له دريو اړخونو پر هاغه سړي [«عبدالْعَزَّى نومي»] رښتيني او صادق ده. همدا راز د «**حمالة الحطب**» کليمه يې چې د هغه د بنځې لپاره يې غوره کړې ده چې بيا هم له دريو اړخونو ددې بنځې په اړه رښتيني ده. د معنا د بلاغت څرگندوالي همدا دی چې لنډې او مختصرې کليمې وي خو ژورې، له معنا ډکې او نه هيرېدونکي وي؛ په يو مهال کې بې شمېره معنا گانې په ذهنونو کې ژوندۍ کړي چې هغه ټولې معناگانې ددې کليمو په اړه رښتيني او صادقې دي.

وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ. فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ. دا خسه؛ په داسې حال کې چې له تاوو شوو مزو خڅه جوړه شوې رسي يې په غاړه اچول شوې ده. **في جيدها**، مقدم خبر، د محدودونې ښکارندوي، **حبل** د ورپسې لپاره مبتداء، او په جمله کې د **امرأته** لپاره خبر يا حال دی.

«**جيد**» د ښځو د ټټر پورتنۍ برخې ته ويل کېږي چې له غاړې سره نښتې ده، او غاړکۍ پرې ځای نيسي. د شهيدانو د سرلاري خبره ده چې وايي: «**حُطَّ الموتُ على وُلْدِ آدَمَ مَخَطَّ الْقِلَادَةِ عَلَى جِيدِ الْفَتَاهِ**» [د حق په لاره کې] مرگ سړيو ته لکه د پيغلو پر غاړو د غاړکيو په څېر ښکلی او گانلی دی. په عربي ژبه کې نورې کليمې هم لکه رَقَبه او عُق شتون لري چې د غاړې لپاره نور ويونه او مفهومونه دي؛ «**فَكُ رَقَبَةً**» بلد ۱۳ (۹۰:۱۳)، «**وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطًّا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَّةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ... وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ... وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ...**» [نساء ۹۲ (۴:۹۲)]، «**وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ...**» [اسراء ۲۹ (۱۷:۲۹)].

«**مَسَدٍ**» چې د دې سورة له نومونو څخه يو نوم دی او ښايي ډېر مشهور نوم له ټولو همدا دی، د هاغو رښتو او تارونو پر غښتل کېدو، تاوېدلو او اوبدل کېدلو دلالت کوي چې د وړيو او پنبې د تارونو او رښتو په اوبدون او جوړښت کې [د سپنيسو تاوولو او نساجۍ په صنعت کې] او هم د څرمنې او د کجورو د پاډو د رښتو او تارونو په اوبدون او جوړښت کې څرگند دي.

د انسانانو لاسته راوړنې هم د ژوند په اوږدو کې په تدريج اوبدل کېږي او يو پر بل اېښوول کېږي او مجازاً د هغه د سرليک د غاړې چوپړوال او اړک گرځي: «**وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ...**» [اسراء ۱۳ (۱۷:۱۳)]. او موږ د هر انسان سرليک هغوی ته د هغوی په خپله غاړه کې اچولی دی. آيا په «**في جيدها حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ**» کې د ابولهب د ماندينې هاغه سرليک نه ليدل کېږي، چې پخپله يې جوړ کړی ؟

دا تمثيل او تشبيه د يوې داسې ښځې مسخ شوی انځور څرگندوي چې د مرواريدو د غاړکۍ پر ځای يې، د خسو او خڅلو د لېږدولو لپاره پېر پېر پر غاړه اچولی دی! که لومړنی د فطري ښکلا ښه ده، دويمی د بارکشۍ او د نفس د اسارت ښه ده. ومو ويل چې: **جيد** د سينگار او غاړکۍ د ځای څرگندوی دی، او دا لفظ د «عنق - رقبه» پر ځای چې د غاړې ښکارندوی دی، راغلی دی؛ دا ښځه چې بايد ځان سينگار کړي او د ښکلا او لطافت نمونه اوسي، داسې مسخ شوې او بل شان شوې ده چې د فتنه گر او بارکښ حيوان په ښه اووښتې ده چې د خسو او خشاکو د لېږد پېره رسی يې په غاړه کې اچولې ده. يعنې د ابولهب د ښځې په غاړه کې يو «**حَبَل**» دی. «**حَبَل**» يعنې رسی او «**مَسَد**» هم د خرما پانې او پاډې دي چې يو څه ستغوالی او سختي هم لري. او «**جيد**» هم چې د ښځو د ټټر پاسنۍ برخې ته وايي چې بايد گانه او د سينگار توکي پرې پراته وي؛ نو مطلب ترې غاړه نه ده، ځکه چې لکه څنگه مو چې وويل غاړې ته «**عُنُق**» يا «**رَقَبه**» وايي.

دا چې ځينو ويلي مطلب يې دادی چې په قيامت کې ورته په غاړه کې رسی اچوي، له دې لامله چې هغوی جيد لکه د عنق يا رقبه په څېر غاړه گڼلې حال دا چې جيد د غاړکۍ او سنگارتوکو د ستون لپاره کارول شوی دی.

قرآنکريم فرمايي: دا خسه په داسې حال کې چې هاغه رسی يې چې د مسد له جنسه ده، پر غاړه پرته ده. خسه به مو ليدلې وي چې کله غواړي کوم بار پر خپلو اوږو يوسي هرو هرو به يې پر خپلې شا تړي او په اصطلاح له دې خوا او اخوا يې پر خپله سینه تړي. دلته د «جيد» کليمه راغلې ده؛ سره ددې چې عربان د غاړې لپاره د «عنق» کليمه کاروي. خو «جيد» په ځانگړو اړوندونو کې کارول کېږي. مثلاً که وغواړي چې ووايي يوه رسی يې يو چاته په غاړه کې اچولې او هغه په کښولو بيایي، دلته «عنق» کارول کېږي. قرآن هم په دا راز اړوندونو کې د «عنق» کليمه کارولې ده: «... فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ»



[شعراء ۴(۲۶:۴)] ددوی غاړې متواضعانه او د خاکساری په دود ټیټې دي. «إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا...» [یس ۸(۳۶:۸)] نه وایي «فی جیدِهِمْ»، وایي ددوی په عنقونو کې مو زنځیرونه اچولي دي.

خو د «جید» کلیمه په هاغه ځای کې کارول کېږي چې غاړه له دې کبله چې د ښکلا ځای دی ذکر شي. کله چې غواړي ووايي غاړه یې د ښځې په غاړه کې واچوله دلته د «جید» کلیمه کاروي او داسې بریښي چې د «جید» له بیخه د نېک او ښکلي په معنا وي. غاړه د ښځې لپاره د زینت او سپنگار ځای دی. قرآن دلته غواړي ددې ښځې وضعه او حالت مجسم کړي؛ دا چې د «جید» کلیمه یې راوړې، غواړي ووايي چې ښځه چې ښايي د ښکلا او ښځینه احساساتو ښکارندوی وي، ددې ښځې د ښځینه نرم او لطیف طبیعت پر خلاف، زیر او خشن طبیعت یې په وجود کې غلبه لرله او د رقیقو او لطیفو عاطفو او احساساتو پر ځای، خشن او دښمنانه حالت پکې شتون لري. په اصطلاح، «جید»، چې د هغې په وجود کې باید د سینگار او گانې ځای وي، چې په واقعیت هماغه ښځینه مهر او عاطفه ده، ددې پر ځای، په هغه کې خشن او سوراوړیز احساسات او د کینې او نفرت شرارې او اوربخرکي دي.

پاملرنه وکړئ، د حضرت موسیٰ (ع) په داستان کې، کله چې مور یې هغه په پېټۍ کې واچوه او د نیل رود ته یې وسپاره او صندوق د فرعون ماڼۍ ته داخل شو، نقل کوي؛ کوم مهال چې درباریان صندوق له اوبو څخه رانیسي- او پوهېږي چې په صندوق کې کوچنی له قبطیانو څخه نه دی او له بني اسرائيلو څخه دی، هغوی غوښتل چې ویې وژني، چون پوهېدل هغه یې له مرگ څخه د ژغورنې لپاره اوبو ته ورکړی دی، د فرعون ښځه یې مخنېوی کوي او راځي ووړکی په خپلې غېږ کې اخلي او فرعون ته وایي چې، د هغه د وژلو پر ځای، هغه به په زویتوب ونیسو، ښايي دا زموږ په گټه وي، چې قصه یې مفصله په قرآن کې راغلې ده. یعنې د ښځې لومړی مخامخ کېدل له احساسې او عاطفې جنبې



سره دي او ښځه نشي کولی له خشونت او سختۍ سره سلوک او چلند وکړي. وروسته يې، مفصله شرحه ورکړې ده چې د فرعون د مېرمنې عاطفه او احساس داسې غلبه کوي چې فرعون د بل هيچا خبره نه مني، د درباريانو خبره ردوي او موسی د فرعون لخوا په زويتوب نيول کېږي.

دا څرگندوي چې ښځه سپېڅلې او انساني وجدان، دروڼه او ذات او له مينې او محبته ډک احساس لري. نو، هاغه ښځه چې، ددې پرعکس، په دننه کې يې تاوتریخوالی، خشم، دښمني، کينه او عداوت دی، احساسات يې داسې سخت او خشن لکه د خرما د ونې د پوټکي د پاډو په څېر دي او له دننۍ ښکلا تش دي او ښکلا يې په بده بڼه بدله شوې ده. وجود يې داسې مسخه شوی دی چې د زينت او ښکلا پر ځای د بدۍ زښتوالی او ستغوالی برېښوي.

لکه څنگه چې وويل شول دا په قرآن کې د ابولهب د ښځې انځور شوې بڼه ده، او په حقيقت کې ددې دواړو انسانانو شخصيتونه څرگندوي چې څه ډول د ابولهب د حسد اور او د هغه د مېرمنې د دښمنۍ اور بلونې هر دواړه نشته کړل.

موږ پوهېږو چې په قرآن کریم کې له مشرکينو او منافقينو څخه د هيڅ کوم وگړي د نوم ذکر نه دی شوی، ځکه د بندگانو شرک او عصيان، پالونکي څښتن ته کوم ضرر نه لري، او الله تعالی د غچ او کسات په لټه کې نه دی، او هم دا چې په کتاب کې د اشخاصو د نوم ذکرول تلپاتې ټوليز گټور قانون نه دی. خو په ځانگړې توگه د ابولهب نوم ذکر شوی هغه هم د «عبدالعزيز» په اصلي نوم نه بلکې د هغه کڼه ذکر شوې ده، او ورسره د هغه د ښځې ذکرول د ځېنو لاملونو له امله دي، چې په لاندې توگه ورته نغوته کوو:

۱ - چون د ابولهب ضرر له بل هر کافر او مشرک څخه زياتتر او د رسول الله (ص) په ځور او آزار کې د مشرکينو د جرأت او زړه وړتيا لامل کېده، او د هغه له دې شر سره الله تعالی پوهېده چې هغه د کفر په حالت کې له دنيا ځي، ځکه يې خبر ورکړی او دا پخپله يوه معجزه ده.

۲ - د هغه ذکر ددې لپاره دی چې د نړۍ خلک پر دې پوه شي چې د الله رسول (ص) له الله (ج) پرته کوم بل مرستیال او یاور نه درلود او د هغه تبلیغ او بلنه تحميلي او پر نورو په زور او زبردستی د منلو توکي او وسایل نه درلودل.

۳ - خلک باید پوه شي چې تېر، نسب او اصل په درد نه لگي. د جزاء د قانون پر وړاندې هاشمي ښاغلی له حبشي غلام سره توپیر نلري او هسې دې خلک د غټانو او سترو کسانو پر نامه او له هغوی سره د نسبت او خپلوی له کبله مغرور نشي او ښايي ووايو د هغه ښځه د فساد او چلگرۍ د خسو او خخلو خسبه وه، او د حضرت رسول اکرم پر لار به یې خس او خاشاک او اغزي شپندل.

سره له دې چې ددې سورة د آیتونو ظاهر، د مشخصو او مشهورو نر او ښځې په اړه، او پر هغوی پورې محدود او اړوند برېښي، خو کومې اشارې او تعبیرونه چې په دې آیتونو کې راغلي دي نامحدودې او عمومي دي او د هر داسې سړي او ښځې شوم عاقبت، پایلې او صفتونه څرگندوي چې د حق او خیر د بلنې پر وړاندې اورلګاندي او فتنه اچونه کوي. دا آیتونه د هر مهال لپاره دي او د هر مهال د داسې اشخاصو له تحقیر او غندنې کنایه ده. دا سرلیک نه یوازې د ابولهب او امّ جمیل لپاره دی او بس، بلکې هر څوک چې له قرآن سره مخالف وي او په نړۍ کې د هغه د احکامو له دود او برلاسی مخنېوی وکړي، په دوزخ کې به له هغوی سره نژدې او همدم وي.

او په هره زمانه او هر راز شرایطو کې که څېنو خلکو د لید له یووالي سره، حق او خیر وموند او د هغه د پرمختګ لپاره وفادار او ټیکاو پاتې شي، هرومرو به یې د حق او خیر وړانګې خپرې شي او پليونان به یې بريالي کېږي او خلک به پوځ پوځ هغه ته مخه کړي «إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ....» او د دسیسه کارانو او ټکو برگو اورلګاندو او د هغو ښځونکانو لاسونه او نفسونه پرې کېږي چې د هغوی لپاره د فتنې د اور د خسو او خاشاکو راوړونکي، ګوډاګیان او د لاس آلّه

شوي دي او له تور او مسخ شوي مخ سره به د خپلو عملونو او کړنو په دوزخ کې لويږي: تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ... سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ...

گواکې د همدغه تناسب، لامل او علت له لیده دا سوره په قرآن کې د نصر له سورتو وروسته ځای پر ځای شوی دی، سره ددې چې د تبت سوره مکي دی او د نصر سوره کلونه وروسته له هغه په مدینه کې نازل شوی دی.

ددې سوره اړیکه مو له مخکیني سوره سره توضیح کړې ده او مو ویل چې دا څلور سورتونه چې په هغې کې پیغمبر ته د ویلو فرمان ورکړل شوی دی، په دې معنا دی چې د خپل پالونکي څښتن ربوبیت خپل نفس ته تلقین کړي.

دا دوه سورتونه [نصر او مسد]، په لنډه توګه، دوه مختلف سرلیکونه څرګندوي: د هاغو کسانو سرلیک چې د الهي نصرت په توسه بریالي شول او، په مقابل کې، د هاغو کسانو سرلیک چې هڅې یې بې ځایې او بې پایلې پاتې شوې، پرې شولې او ونځېدلې، او د هغه ګرد کوښښونه چې د حق په پټولو کې یې سر ته رسول ناکام شول او همدا راز د خلکو په ځورولو کې یې ټولې کړنې ابته شولې او د هغه سرداری، مشرتوب او لویي د تل لپاره د هغه لاسه ووتلې، ټولې چارې یې بېکاره شوې، غرور یې مات شو او له ځواک او زوره ولوېد او د تباهي په کنده کې د تل لپاره پرېوت.

پالونکی څښتنه! زموږ زړه له هر ډول ځيل، لجاجت، آغور او هوډه کولو وساته. لویه خدایه! موږ ټول د خپلو چارو له پایلو په ډار کې یو، ته موږ ته امنیت او سوکالي راوبښه! او زموږ د چارو پایله په خیر کړې! وَاجْعَلْ عَاقِبَةَ أَمْرِنَا خَيْرًا.

یا الهي! موږ پوهېږو په هاغه ستر نېاوتون کې نه مال او شتمني او نه د خپلوۍ اړیکې هیڅ یو کومه ګټه نه رسوي، یوازې ستا لطف او لوړونې چار سموي، موږ په خپلو لطفونو او لوړونو کې شامل کړه! آمین

صدق الله العلي العظيم.

**يادونه:** ددې تشرېح د ليکلو پر مهال لاندینيو سرچينو ته هم مراجعه شوې ده:

- ۱ - نظم قرآن - د عبدالعلي بازرگان لېکنه
- ۲ - آشنایي با قرآن - د مرتضی مطهری لیکنه
- ۳ - في ظلال القرآن - د سيد قطب لېکنه
- ۴ - تفهيم القرآن - د مولانا سيد ابوالاعلی مودودي لیکنه
- ۵ - تدبر قرآن - د مولانا امين احسن اصلاحي لیکنه
- ۶ - قرآن حکيم [ترجمه و توضيحات فارسي] - عبدالعلي بازرگان
- ۷ - الميزان في تفسير القرآن - د سيد محمد حسين طباطبائي لیکنه
- ۸ - کابلي تفسير [قرآن کریم ترجمه او تفسير - مولانا محمود الحسن دیوبندي او علامه شبیر احمد عثمانی] پښتو کوونکي : د عالمانو يوه ډله
- ۹ - پرتوی از قرآن - د سيد محمود طالقاني لیکنه
- ۱۰ - تفسير نمونه - د آيت الله مکارم شیرازي او د ورسره علماو د پلاوي لیکنه
- ۱۱ - تفسير نور - د مصطفی خرمدل لیکنه
- ۱۲ - تابشي از قرآن - د سيد ابوالفضل ابن الرضا برقي قمي لیکنه
- ۱۳ - تفسير باران - د دوکتور مهدي خدایمان آراني لیکنه
- ۱۴ - ترجمه تفسير طبري - د حبيب يغمائی په اهتمام او تصحيح
- ۱۵ - تفسير ابن کثير [حافظ عمادالدين ابوالفدا اسمعيل بن عمر ابن کثير الدمشقي] اردو ته ژباړه :  
مولا محمد جوناگرهي
- ۱۶ - معارف القرآن - د مولانا مفتي محمد شفيع لیکنه
- ۱۷ - تفسير مصباحين (اردو) ترجمه و شرح تفسير جلالين - ليکونکي : جلال الدين محلي او جلال الدين سيوطي - اردو ته ژباړه او شرح : محمد لياقت علي رضوي
- ۱۸ - تفسير کمالين د جلالين تفسير اردو شرح د : مولانا محمد نعيم دیوبندی
- ۱۹ - د قرآن عظیم الشان پښتو ژباړه - مولوي قيام الدين کشاف
- ۲۰ - عزيزالتفاسير - د قرآن کریم پښتو ترجمه او تفسير - مولوي سلطان عزيز (عزيز)
- ۲۱ - صفوة التفاسير - د محمدعلي الصابوني لیکنه - ژباړونکی : مولوي شمس الله کمال زاده
- ۲۲ - د قرآن پلوشي - د غلب الدين حکمتيار لېکنه
- ۲۳ - تفسير دېوبندي - د مولوي عبدالحنان لېکنه
- ۲۴ - حکمة القرآن - د مولوي امين الله پېښاوري لېکنه
- ۲۵ - تفسير ايوبي حنفي - د مولانا محمد عبيدالله ايوبي لېکنه
- ۲۶ - تفسير احسن الکلام - د مولوي عبدالسلام رستمي لیکنه

- ۲۷ - قرآن کریم په پښتو - د اجرالدین اقبال ژباړه
- ۲۸ - شرحې بر سوره های قرآن - عبدالعلي بازرگان - د عبدالعلي بازرگان وېب پاڼه [bazargan.com]
- ۲۹ - تفسير روح القرآن - مؤلف ډاکتر مولانا محمد اسلم صديقي .
- ۳۰ - د قرآن ټکي په ټکي او روانه ترجمه - مولوي جانباز سرفراز
- ۳۱ - روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني - العلامة ابي الفضل شهاب الدين محمودالالوسي البغدادی
- ۳۲ - تفسير جواهر القرآن - مولانا حسين علي
- ۳۳ - تفسير روح البيان - شيخ اسماعيل حقي البروسوی
- ۳۴ - «کنز الايمان او تفسير نورالعرفان» ترجمه احمد رضاخان بریلوي، تفسير احمد يارخان نعيمی
- ۳۵ - كشف الاسرار و عُدّة الابرار - [د قرآنکریم ادبي او عرفاني تفسير] خواجه عبدالله انصاري
- ۳۶ - د قرآن رڼا [د قرآن پښتو معنا او لنډ تفسير] مولوی محمد ظاهر اسدالله مكي
- ۳۷ - تفسير الفخر الرازي المشهور بالتفسير الكبير و مفاتيح الغيب، امام محمد الرازي فخرالدين
- ۳۸ - التفسير المبين - دوكتور عبد الرحمن بن حسن النفيسه
- ۳۹ - تفسير قرطبي - محمد بن احمد بن ابوبکر قرطبي، ترجمه اردو: پير محمد کرم شاه
- ۴۰ - المفصل في تفسير القرآن الكريم - المشهور بتفسير الجلالين - للامام جلال الدين المحلي والامام جلال الدين السيوطي.
-

**Get more e-books from [www.ketabton.com](http://www.ketabton.com)**  
**Ketabton.com: The Digital Library**